

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

OBYWATELE I ICH KONSTYTUCJA

NA PODSTAWIE
INFORMACJI O STANIE PRZESTRZEGANIA
WOLNOŚCI I PRAW CZŁOWIEKA I OBYWATELA W 2017 R.
ORAZ O DZIAŁALNOŚCI
RZECZNIKA PRAW OBYWATELSKICH

Co roku RPO przedstawia parlamentowi informację o stanie przestrzegania praw i wolności obywatelskich. Jednak w tym roku zrobił to inaczej niż poprzednicy: przedstawił po kolei, które przepisy Konstytucji zostały naruszone, jak to przekłada się na życie obywateli i jakie olbrzymie problemy dla nich to rodzi.

Rzecznik wie, jak to jest ważne –w całym kraju na spotkaniach z RPO ludzie upominają się o sprawiedliwość w swojej sprawie odwołując się Konstytucji. Bo wiedzą, jaka jest ważna.

ARTYKUŁ 30 – GODNOŚĆ OSOBISTA

Strona 4

PRZYRODZONA I NIEZBYWALNA
GODNOŚĆ CZŁOWIEKA STANOWI
ŹRÓDŁO WOLNOŚCI I PRAW CZŁOWIEKA I
OBYWATELA.
JEST ONA NIENARUSZALNA, A JEJ
POSZANOWANIE I OCHRONA JEST
OBOWIĄZKIEM WŁADZ PUBLICZNYCH.

Co to znaczy?

Konstytucja wywodzi nasze prawa z trzech fundamentalnych wartości: godności, wolności i równości. Godność jest najważniejsza. Przysługuje każdemu z nas, każdemu człowiekowi, bez względu na jakiegokolwiek cechy – wiek, płeć, niepełnosprawność, chorobę, pochodzenie, poglądy itd. – niezależnie również od naszego zachowania. Jest przyrodzona – jej źródłem nie jest Konstytucja lub inny akt prawny, ale sam fakt bycia człowiekiem. Jest również nienaruszalna – co oznacza, że żaden, nawet najważniejszy interes publiczny nie może uzasadniać ingerencji w naszą godność.

Godność jest więc z jednej strony matką innych praw, „pojęciem-kluczem” dla rozumienia całego systemu, gwarantem naszych wolności. Dlatego naruszenie konstytucyjnej jest sytuacją ekstremalną, głęboko ingerującą w nasze poczucie sprawiedliwości. Następuje rzadko. Ale jednak się zdarza w Polsce.

Gdzie?

RPO przedstawia trzy przykłady ze swojej praktyki.

 Mieszkańcy domów pomocy społecznej i komercyjnych domów opieki bywają karceni, a nawet bici, nie jest szanowana ich prywatność a wolność bywa ograniczana.

 Banki, zasłaniając się przepisami o bezpieczeństwie, odmawiają klientom prawa do skorzystania z toalety – są więc przypadki upokarzającego zabrudzenia odzieży.

 Członkowie rodziny policjanta, który ją opuścił i wyprowadził się z mieszkania służbowego, mogli być eksmitowani po prostu „na bruk”.

To ostatnie zmieniło się o tyle, że w 2017 r. Trybunał Konstytucyjny zgodziła się z RPO, że przepisy to umożliwiające są sprzeczne z Konstytucją. W pozostałych przypadkach Rzecznik wskazuje, jak zmieniać przepisy i praktykę, by gwarancje Konstytucji były respektowane.

ARTYKUŁ 31 – WOLNOŚĆ

1. WOLNOŚĆ CZŁOWIEKA PODLEGA OCHRONIE PRAWNEJ.
2. KAŻDY JEST OBOWIĄZANY SZANOWAĆ WOLNOŚCI I PRAWA INNYCH. NIKOGO NIE WOLNO ZMUSZAĆ DO CZYNIENIA TEGO, CZEGO PRAWO MU NIE NAKAZUJE.
3. OGRANICZENIA W ZAKRESIE KORZYSTANIA Z KONSTYTUCYJNYCH WOLNOŚCI I PRAW MOGĄ BYĆ USTANAWIANE TYLKO W USTAWIE I TYLKO WTEDY, GDY SĄ KONIECZNE W DEMOKRATYCZNYM PAŃSTWIE DLA JEGO BEZPIECZEŃSTWA LUB PORZĄDKU PUBLICZNEGO, BĄDŹ DLA OCHRONY ŚRODOWISKA, ZDROWIA I MORALNOŚCI PUBLICZNEJ, ALBO WOLNOŚCI I PRAW INNYCH OSÓB. OGRANICZENIA TE NIE MOGĄ NARUSZAĆ ISTOTY WOLNOŚCI I PRAW.

Co to znaczy?

Ingerencja władzy publicznej w wolność jednostki może nastąpić jedynie w wyjątkowych sytuacjach i zawsze wymaga ustawy. To, czy ograniczenie zgodne jest z Konstytucją zależy zawsze od spełnienia trzech warunków. 1. Tego, czy ograniczenia służą realizacji określonego celu (przydatność), 2. Tego, czy są niezbędne (konieczność), 3. Tego, czy nie stanowi zbyt wysokiego kosztu realizacji założonego celu (proporcjonalność).

Gdzie mamy problemy z realizacją tej zasady?

RPO mówi: w sposobie przygotowywania i uchwalania ustaw. To tu leży zagrożenie, że ustawy będą ograniczać naszą wolność w sposób nieproporcjonalny, czyli sprzeczny z Konstytucją. I to trzeba zmienić.

Dziś sposób uchwalania ustaw jest pośpieszny, z pominięciem procesu konsultacji, bez analiz skutków projektowanych zmian. To nie pozwala na wykrycie błędów, a także tego, że wprowadzane są środki nieproporcjonalne do zamierzonego celu. Przykładem pakiet ustaw o obrocie ziemią rolną oraz ustawa o Komisji Weryfikacyjnej w Warszawie. W obu przypadkach bez należytego uzasadnienia (i bez rzeczywistej, uzasadnionej potrzeby) wprowadzono daleko idące obostrzenia dla obywateli (powszechne zakazy, restrykcje dla uczestników obrotu, sankcje nieważności, dolegliwe kary), natomiast podstawy działania organów władzy (czy to w postaci zezwoleń – ustawy rolne, czy w postaci decyzji nakładających odpowiedzialność majątkową – Komisja) zostały określone bardzo szeroko, ogólnikowo i niejasno. Umożliwia to dowolne, arbitralne ograniczanie konstytucyjnych praw obywateli, przy ograniczonej kontroli niezawisłego sądu.

ARTYKUŁ 32 UST. 1 – RÓWNOŚĆ

Strona 6

WSZYSCY SĄ WOBEC PRAWA RÓWNI.
WSZYSCY MAJĄ PRAWO DO RÓWNEGO
TRAKTOWANIA PRZEZ WŁADZE PUBLICZNE.

Co to znaczy?

Równość — wraz z godnością i wolnością — jest podstawą naszego porządku ustrojowego. Ci, którzy są tacy sami (charakteryzują się daną cechą istotną), powinny być traktowane równo. A ci, którzy są różni (nie mają wspólnej cechy istotnej) - odmiennie. Równość nie oznacza zawsze takiego samego traktowania wszystkich – czasem realizacja zasady równości oznacza np. wyrównywanie szans społecznych danej osoby czy grupy.

Gdzie mamy problemy z realizacją tej zasady?

Bardzo wielu z nas w ogóle nie zdaje sobie sprawy, że jest traktowana nierówno. Więc nawet się nie skarży. A i tak lista spraw już zidentyfikowanych jest długa:

➖ Opiekunowie osób z niepełnosprawnością stwierdzoną w wieku dorosłym dostają wsparcie niższe niż opiekunowie, których podopiecznych zdiagnozowano w dzieciństwie. Takie regulacje Trybunał Konstytucyjny uznał za sprzeczne z Konstytucją już w 2014 r., ale rząd wyroku nie wykonał (opiekunom nie pozostaje nic innego jak skarżenie decyzji o niższej pomocy do sądów administracyjnych. Można się posługiwać argumentacją przedstawianą przez Rzecznika)

➖ Kobiety z rocznika 1953, które przeszły na wcześniejszą emeryturę, dostaną niższą emeryturę powszechną, jeśli o nią wystąpią. Skończyły bowiem 60 lat w 2013 r., a wtedy weszły mniej korzystne zmiany przeliczania emerytur z wcześniejszych na „zwykłe”

➖ Państwo nie tworzy polityk senioralnych – nie przygotowuje się na to, że coraz więcej obywateli będzie w wieku starszym. Będziemy wymagali wsparcia – a nie będzie komu i jak tego zapewnić.

➖ Państwo nie poczuwa się do odpowiedzialności za sytuację osoby, która uległa wypadkowi, a przyznana jej suma gwarancyjna już się wyczerpała. Taka osoba (Rzecznik podaje przykład pana Tomasza) nie może funkcjonować tak jak inni, dopóki nie będą wyrównane jej możliwości. Państwo nie może umywać od tego rąk. Sprawę pana Tomasza Rzecznik wygrał przed Sądem Najwyższym i stara się doprowadzić do zmiany przepisów, które krzywdzą inne osoby w tej samej sytuacji.

ARTYKUŁ 32 UST. 2

– ZASADA NIEDYSKRYMINACJI

NIKT NIE MOŻE BYĆ
DYSKRYMINOWANY
W ŻYCIU POLITYCZNYM,
SPOŁECZNYM LUB
GOSPODARCZYM
Z JAKIEJKOLWIEK PRZYCZYNY.

Co to znaczy?

Dyskryminacja to gorsze traktowanie ze względu na cechę osobistą, bez racjonalnego uzasadnienia ze względu np. na: płeć, rasę, pochodzenie etniczne, narodowość, religię, wyznanie, światopogląd, niepełnosprawność, wiek, orientację seksualną lub tożsamość płciową, ale również inne cechy osobiste jak np. pochodzenie społeczne czy status materialny.

Warto wiedzieć, że nie zawsze nierówne traktowanie będzie dyskryminacją. Przykład: osoby z niepełnosprawnością mają prawo do głosowania korespondencyjnego, a osoby bez orzeczonej niepełnosprawności – nie. Są więc traktowane nierówno, ale to nie jest dyskryminacja, tylko wyrównywanie szans.

Ustawa zobowiązuje Rzecznika Praw Obywatelskich, by sprawdzał, jak realizowane są prawa osób dyskryminowanych. Może więc podawać z praktyki przykłady dyskryminacji, która łamie Konstytucję.

 Jedyne w 2017 roku Rzecznik przyjął ok. 100 spraw dotyczących stosowania przemocy ze względu na narodowość, rasę czy wyznawaną religię. Niestety, skala problemu rośnie – w 2016 roku takich spraw było ok. 60.

 Przykładami złamania art. 32 ust. 2 Konstytucji, są także problemy osób, które nie mogły skorzystać z usług z powodu tego, kim są (osoba na wózku nie mogła wejść na koncert; niewidoma pacjentka nie mogła wejść do lekarza z psem przewodnikiem; przewijaki w lokalach usługowych są niedostępne dla opiekujących się dziećmi mężczyzn, bo są w damskich łazienkach).

 Wiele z tych naruszeń bierze się stąd, że nie rozumiemy, czym jest dyskryminacja. Nie mamy porządnej edukacji antydyskryminacyjnej w szkole. Niestety, MEN nie widzi potrzeby zmian tego stanu rzeczy.

ARTYKUŁ 33 – RÓWNE TRAKTOWANIE Kobiet i MĘŻCZYŹN

Strona 8

1. Kobieta i mężczyzna w Rzeczypospolitej Polskiej mają równe prawa w życiu rodzinnym, politycznym, społecznym i gospodarczym.

2. Kobieta i mężczyzna mają w szczególności równe prawo do kształcenia, zatrudnienia i awansów, do jednakowego wynagradzania za pracę jednakowej wartości, do zabezpieczenia społecznego oraz do zajmowania stanowisk, pełnienia funkcji oraz uzyskiwania godności publicznych i odznaczeń.

Co to znaczy?

Prawo nie może bez uzasadnienia inaczej traktować kobiety i mężczyzn. Równe traktowanie kobiet i mężczyzn nie wyklucza pewnych przywilejów dla jednej z płci, by wyrównać faktyczne nierówności społeczne.

Gdzie mamy problemy z realizacją tej zasady?

➖ Nieskutecznie walczymy z przemocą domową, której ofiarami najczęściej padają kobiety. To ogromny problem, źródło wielu dramatów. Postępowania w tych sprawach trwają za długo, państwo nie zapewnia ofiarom schronienia, a sprawcom takich programów terapii i edukacji, dzięki którym nauczyliby się innych sposobów na rozładowywanie agresji.

➖ Nie respektujemy praw reprodukcyjnych kobiet. Przede wszystkim dlatego, że odmawia się im w praktyce prawa do decyzji o aborcji nawet w tych trzech przypadkach, w których gwarantuje im to prawo; państwo nie wywiązuje się także z innych zobowiązań zawartych w ustawie „antyaborcyjnej” (edukacja seksualna, opieka zdrowotna nad ciężarnymi, a także pomoc dla rodzin z dziećmi w trudnej sytuacji).

➖ W godzeniu ról rodzinnych i zawodowych: od mężczyzn nadal więcej wymaga się w pracy, kobiety spycha do sfery domowej, co widać w wielu przepisach i w praktyce pracodawców. Tracą na tym i kobiety i mężczyźni (ale warto odnotować jeden plus: od tego roku w dużych sklepach i stacjach benzynowych przewijaki dla dzieci muszą być też dostępne dla ojców, nie mogą być więc w damskich łazienkach).

➖ W dostępie do usług. Ciągłe mamy problem np. z wypraszeniem karmiącej matki z restauracji, jakby w karmieniu dziecka było coś złego.

ARTYKUŁ 34

– PRAWO DO OBYWATELSTWA POLSKIEGO

1. OBYWATELSTWO POLSKIE NABYWA SIĘ PRZEZ URODZENIE Z RODZICÓW BĘDĄCYCH OBYWATELAMI POLSKIMI. INNE PRZYPADKI NABYCIA OBYWATELSTWA POLSKIEGO OKREŚLA USTAWA.

2. OBYWATEL POLSKI NIE MOŻE UTRACIĆ OBYWATELSTWA POLSKIEGO, CHYBA ŻE SAM SIĘ GO ZRZEKNIE.

Strona 9

Co to znaczy?

Konstytucja wyraźnie rozróżnia prawa człowieka od praw obywatela. Polskie obywatelstwo otrzymuje się z mocy urodzenia, jeśli przynajmniej jeden rodzic to obywatelstwo ma, albo np. na skutek decyzji Prezydenta. Obywatelom polskim – tak jak wszystkim obywatelom państw członkowskich Unii Europejskiej – przysługuje także obywatelstwo europejskie.

Czy z respektowaniem tego prawa Polska ma kłopoty? Niestety, tak.

➖ Dziecko polskiego obywatela, urodzone za granicą ma kłopoty z potwierdzeniem polskiego obywatelstwa, jeśli akt urodzenia nie podaje danych matki (tak się dzieje w przypadku dzieci w związkach jedнопłciowych, są to legalne, uznawane na świecie dokumenty).

➖ Skoro obywatelstwo jest źródłem tak wielu uprawnień, to szczególną troską należy otoczyć tych, którzy nie mają żadnego obywatelstwa – czyli bezpaństwowców. Polska nie ratyfikuje dokumentów przeciwdziałających zjawisku bezpaństwowości. Osoba bez obywatelstwa nie może nawet w Polsce dostać dokumentu stwierdzającego, że jest cudzoziemcem. Tych osób nie ma dużo. Tym bardziej alarmujący jest fakt, że przez to, że nie mają obywatelstwa, tracą też – w Polsce! – prawa człowieka.

ARTYKUŁ 35 – PRAWA MNIEJSZOŚCI NARODOWYCH I ETNICZNYCH

Strona 10

1. RZECZPOSPOLITA POLSKA ZAPEWNIĄ OBYWATEŁOM POLSKIM NALEŻĄCYM DO MNIEJSZOŚCI NARODOWYCH I ETNICZNYCH WOLNOŚĆ ZACHOWANIA I ROZWOJU WŁASNEGO JĘZYKA, ZACHOWANIA OBYCZAJÓW I TRADYCJI ORAZ ROZWOJU WŁASNEJ KULTURY.

2. MNIEJSZOŚCI NARODOWE I ETNICZNE MAJĄ PRAWO DO TWORZENIA WŁASNYCH INSTYTUCJI EDUKACYJNYCH, KULTURALNYCH I INSTYTUCJI SŁUŻĄCYCH OCHRONIE TOŻSAMOŚCI RELIGIJNEJ ORAZ DO UCZESTNICTWA W ROZSTRZYGANIU SPRAW DOTYCZĄCYCH ICH TOŻSAMOŚCI KULTUROWEJ.

Co to znaczy?

Naród Polski to wszyscy obywatele, także przedstawiciele mniejszości. Wszyscy mają takie same prawa. Nie wolno eliminować odrębności narodowych i etnicznych. Obywatel polski będący przedstawicielem mniejszości ma prawo do zachowania i rozwoju swojej tożsamości narodowej lub etnicznej: języka, obyczajów, tradycji i kultury.

Jakie mamy kłopoty z realizacją tej zasady?

Rzecznik wskazuje na dwie sprawy: to, jak państwo polskie potraktowało mniejszość niemiecką koło Opolą, oraz na sytuację Romów w Małopolsce.

➖ Rząd uznał, że należy powiększyć Opole włączając w granice miasta kilka okolicznych gmin. W ten sposób bogata elektrownia Opole znalazła się w granicach miasta i zasilła podatkami miasto. Ale w miejscowościach włączanych do Opola mieszkają polscy Niemcy. Mieli u siebie prawo do posługiwania się językiem macierzystym także w urzędach – po zmianach prawo to stracili. Ich głos, wyrażony w trakcie konsultacji, nie został uwzględniony, a skarga na wadliwy prawnie sposób decydowania przez rząd została odrzucona przez Trybunał Konstytucyjny (w składzie, w którym były osoby, które zajęły miejsce właściwie wybranych sędziów Trybunału).

➖ Na pomoc Romom państwo przeznacza specjalne środki. Jednak wydawane są one tak, że Romowie nadal mieszkają w dramatycznych warunkach (np. remont osiedla w gminie Łącko polega na tym, że nad rozpadającymi tymczasowymi zadaszeniami baraków buduje się kolejne daszki na wspornikach). Samorządy lokalne skupiają się na tym, by Romów wypchnąć ze swego terenu, osiedlić w innej miejscowości – a nie o to chodzi w Programie Romskim, który ma wspierać tę społeczność w realizacji jej praw.

ARTYKUŁ 36 – PRAWO DO OPIEKI DYPLOMATYCZNEJ I KONSULARNEJ

PODCZAS POBYTU ZA GRANICĄ OBYWATEL POLSKI MA
PRAWO DO OPIEKI ZE STRONY RZECZYPOSPOLITEJ
POLSKIEJ.

Strona 11

Co to znaczy?

Ochroną objęci są obywatele polscy – a więc nie wszyscy Polacy przebywający poza Polską. Ale swoich obywateli Rzeczpospolita chroni niezależnie od charakteru pobytu za granicą (stałego, tymczasowego, legalnego itd).

Jakie mamy kłopoty z realizacją tej zasady?

➖ Najwięcej problemów z realizacją tego prawa zgłaszają polscy rodzice, którzy za granicą tracą prawo do zajmowania się swoimi dziećmi. Dotyczy to zwłaszcza Niemiec, Wielkiej Brytanii i Norwegii. Jeśli tamtejsze służby uznają, że dla dobra dziecka trzeba je odseparować od rodziców, dzieci mogą trafić m.in. do rodzin zastępczych, w których nie mówi się po polsku. Poza tym polscy rodzice często nie rozumieją powodów, dla których dzieci im odebrano. Służby wkraczają tam bowiem w sytuacjach w Polsce jeszcze akceptowalnych – ale na Zachodzie już nie (np. klapsy).

Pomóc tu może sprawne działanie polskich służb dyplomatycznych i konsularnych, które wypracują z zagranicznymi partnerami dobre praktyki i zadbają, by polskie dzieci trafiały w sytuacjach spornych do rodzin znających język polski.

➖ Inny problem – z opieką konsularną - mają polscy obywatele przesłuchiwanii za granicą na wniosek polskich władz. Konsulowie prowadzący takie przesłuchania odmawiają udziału w nich obrońcom, bo takie mamy przepisy. Zdaniem Rzecznika w taki sposób nie są realizowane konstytucyjne prawa obywateli.

ARTYKUŁ 37 – JURYSDYKCJA PAŃSTWA POLSKIEGO

Strona 12

1. KTO ZNAJDUJE SIĘ POD WŁADZĄ RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ, KORZYSTA Z WOLNOŚCI I PRAW ZAPEWNIONYCH W KONSTYTUCJI.

2. WYJĄTKI OD TEJ ZASADY, ODNOSZĄCE SIĘ DO CUDZOZIEMCÓW, OKREŚLA USTAWA.

Co to znaczy?

Cudzoziemcy w Polsce mają wszystkie prawa wynikające z Konstytucji z wyjątkiem tych, które zastrzega ona wprost dla obywateli polskich.

Jakie mamy kłopoty z realizacją tej zasady?

➖ Prawa pracownicze pracujących w Polsce cudzoziemców, od których w coraz większym stopniu zależy los naszej gospodarki, są łamane. Dotyczy to przede wszystkim Ukraińców, ale także Koreańczyków, na których zatrudnianie pod nadzorem służb KRL-D Polska się godzi w przeciwieństwie do wielu państw europejskich.

➖ Cudzoziemiec, także ubiegający się o ochronę międzynarodową, może zostać umieszczony w ośrodku strzeżonym, ewentualnie w areszcie dla cudzoziemców. Do takich ośrodków mogą trafiać w Polsce osoby, które padły w swoim kraju ofiarą tortur. A przebywanie w zamknięciu pogłębia jeszcze traumę. Zdarza się, że wobec takich osób Straż Graniczna używa paralizatorów!

Poza tym w ośrodkach tych przebywają też dzieci – Rzecznik ustalił np. że mieszkało w takim ośrodku w Polsce półtoraroczne dziecko!

➖ Zdarza się w Polsce, że sądy zgadzają się na ekstradycję cudzoziemców do państw, gdzie ich życie i zdrowie może być zagrożone (Rzecznik interweniował np. w sprawie decyzji ekstradycyjnej do kraju, w którym wnioski o wydanie może wystawić... technik kryminalistyki).

➖ Nadal toczy się (od 2005 r.) sprawa więzień CIA na terenie Polski. Z ostatnio otrzymanych informacji wynika, że śledztwo to jest w toku i trudno przewidzieć termin jego zakończenia.

ARTYKUŁ 38 – PRAWO DO OCHRONY ŻYCIA

RZECZPOSPOLITA POLSKA
ZAPEWNI KAŻDEMU
CZŁOWIEKOWI PRAWNĄ OCHRONĘ
ŻYCIA.

Co to znaczy?

Ponieważ życie ludzkie jest wartością konstytucyjną, państwo w sposób bezpośredni powołane zostaje do jego ochrony. Polega to nie tylko na powstrzymaniu się od wprowadzania regulacji dopuszczających pozbawianie życia ludzkiego, np. w ramach kary śmierci, ale również na podejmowanie określonych kroków w celu ochrony tego życia.

Jakie mamy kłopoty z realizacją tej zasady?

- ➖ W 2017 r. doszło do drastycznego naruszenia prawa do życia – pozostająca pod opieką przedstawicieli państwa p. Agnieszka Pysz zmarła, bo nie dostała pomocy lekarskiej w areszcie śledczym. Nie udało się też wyjaśnić dramatu z roku poprzedniego – śmierci na posterunku policji p. Igora Stachowiaka, wobec którego, choć był skuty kajdankami, policjanci użyli paralizatora.
- ➖ Prawa osób terminalnie chorych nie są gwarantowane. Za małe są nakłady na hospicja.
- ➖ Prawo nie chroni w sposób właściwy praw osób, które nie mogą wyrazić swej woli co do dalszego leczenia (są np. nieprzytomne), nie ma też dobrych regulacji dotyczących testów genetycznych i prowadzenia badań naukowych dotyczących człowieka.
- ➖ Narusza prawo do życia to, w jaki sposób wykonywana jest ustawa antyaborcyjna: nie tylko są w Polsce całe województwa, gdzie aborcja nie jest wykonywana przez państwową służbę zdrowia w przypadkach dozwolonych przez prawo (a chodzi o sytuacje, w których zdrowie i życie matki jest zagrożone, ciąża jest wynikiem przestępstwa lub płód jest ciężko uszkodzony). Rząd nie zbiera danych o opiece medycznej nad kobietami w ciąży – więc nie wiadomo, czy są objęte taką opieką, są też kłopoty w dostępie do środków antykoncepcyjnych i do edukacji seksualnej.
- ➖ Rząd pracuje nad zmianami dotyczącymi przepisów o obronie koniecznej. RPO zwracał uwagę na niebezpieczeństwa związane z proponowanymi rozwiązaniami. Odpowiedzi nie dostał (na ogół – co wynika z Informacji – minister sprawiedliwości Zbigniew Ziobro po prostu nie odpowiada na uwagi RPO, co swoją drogą pokazuje, że prawa człowieka i obywateli mają się w Polsce coraz gorzej).

ARTYKUŁ 39 – ZAKAZ EKSPERYMENTÓW NAUKOWYCH

Strona 14

NIKT NIE MOŻE BYĆ PODDANY EKSPERYMENTOM NAUKOWYM, W TYM MEDYCZNYM, BEZ DOBROWOLNIE WYRAŻONEJ ZGODY.

Co to znaczy?

Eksperymenty medyczne oraz inne nie mogą być obarczone świadomym ryzykiem negatywnych skutków dla osób poddanych eksperymentowi. Dobrowolnie wyrażona zgoda na udział w eksperymencie powinna być zawsze udzielona indywidualnie, a nie w sposób zbiorowy. Dobrowolność zgody oznacza również pełne poinformowanie o celach, przebiegu oraz możliwych następstwach poddania się procedurze. Eksperymentem naukowym może być jedynie eksperyment przeprowadzony przez osoby posiadające odpowiednią wiedzę i uprawnienia.

Czy są kłopoty z realizacją tej zasady?

Rzecznik takich skarg w 2017 r. nie dostał.

Konieczność rozwiązania kwestii bioetycznych (badania genetyczne, świadoma zgoda na zabieg medyczny, prawa chorych terminalnie) wywodzi zaś z innego praw Konstytucji – o ochronie życia (art. 38)

ARTYKUŁ 40 – ZAKAZ TORTUR, NIELUDZKIEGO I PONIŻAJĄCEGO TRAKTOWANIA

NIKT NIE MOŻE BYĆ PODDANY TORTUROM ANI OKRUTNEMU, NIELUDZKIEMU LUB PONIŻAJĄCEMU TRAKTOWANIU I KARANIU. ZAKAZUJE SIĘ STOSOWANIA KAR CIELESNYCH.

Strona 15

Co to znaczy?

Zakaz ten jest absolutny i bezwzględny. Jego łamanie nie ma żadnego usprawiedliwienia.

Społeczność międzynarodowa uznaje, że zapobieganie torturom nie kończy się na zakazach prawnych. Trzeba regularnie sprawdzać, co dzieje się w miejscach pozbawienia wolności. To zadanie Sejm powierzył właśnie RPO. Jego eksperci regularnie i w sposób niezapowiedziany wizytują więzienia, domy pomocy, szpitale psychiatryczne, poprawczaki...

Dlatego RPO alarmuje:

- ⊖ tortury w Polsce się zdarzają, zwłaszcza na policji, w czasie nieformalnych rozpytań. Igor Stachowiak, który zmarł w 2016 r. na komisariacie policji, był torturowany (rażony prądem z paralizatora – zasady używania tego narzędzia nie są dobrze regulowane; trzeba rozważyć, czy użycie paralizatora nie powinno podlegać takim obostrzeniom jak użycie broni palnej);
- ⊖ lekarze i sanitariusze nie są szkoleni w celu wykrywania objawów tortur
- ⊖ cywilny nadzór nad służbami mundurowymi został w Polsce osłabiony, a to nie sprzyja wyjaśnianiu sytuacji z użyciem przemocy i tortur.
- ⊖ cudzoziemcy-ofiary tortur za granicą trafiają do zamkniętych ośrodków, co urąga wszelkim standardom i pogłębia traumę
- ⊖ do tego dochodzą sprawy nieludzkiego i poniżającego traktowania – pacjentów i osoby pozbawione wolności. Często wynika to z tego, że mamy nieprecyzyjne przepisy – prawo powinno tu wyznaczać standardy i nie dopuszczać do sytuacji, w których tak drastycznie może być naruszone prawo jednostki. Raport RPO w tym miejscu wymienia wiele przykładów (np. taki, że osoby chorujące psychicznie, które nie mogą odpowiadać karnie za swój czyn, mogą za zwykłą kradzież zostać zamknięte w szpitalu psychiatrycznym na wiele, wiele lat – i nikt nie sprawdza, czy nadal powinny tam siedzieć...).

ARTYKUŁ 41 UST. 1 – NIETYKALNOŚĆ OSOBISTA I WOLNOŚĆ OSOBISTA

Strona 16

KAŻDEMUM ZAPEWNI SIĘ NIETYKALNOŚĆ OSOBISTĄ I WOLNOŚĆ OSOBISTĄ. POZBAWIENIE LUB OGRANICZENIE WOLNOŚCI MOŻE NASTĄPIĆ TYLKO NA ZASADACH I W TRYBIE OKREŚLONYCH W USTAWIE.

Co to znaczy?

Wolnością osobistą jest możliwość swobodnego określania przez jednostkę swojego zachowania i postępowania, nieograniczoną przez jakiegokolwiek inne czynniki ludzkie. Umożliwia faktyczne korzystanie z pozostałych praw i wolności. Wolność osobista nie jest jednak absolutna – możliwość określania swojego zachowania musi mieścić się w obowiązujących granicach prawnych.

Czy są z tym kłopoty? Tak. RPO wylicza:

➖ Funkcjonariusze służb mają uprawnienia do kontroli osobistej, które są niezgodne z Konstytucją. Chodzi o Policję, o ABW i AW, CBA, straż miejskie, Żandarmerię Wojskową, BOR/SOP. Przepisy pozwalające na to zakwestionował w grudniu 2017 r. Trybunał Konstytucyjny i dał półtora roku na poprawę. Zaraz po tym BOR został zniesiony i Sejm uchwalił ustawę po Służbie Ochrony Państwa. Pozmieniał wiele rzeczy, ale akurat nie te przepisy...

➖ Monitoring w ośrodkach dla nieletnich nie ma podstaw prawnych, korespondencja tych dzieciaków jest przeglądana bez szczegółowych regulacji, Jak zatem mamy nauczyć te „niegrzeczne dzieci” poszanowania dla prawa, skoro sami go nie szanujemy?

✔ W tym roku odnotowaliśmy jednak na koncie jedno bardzo ważne sukces: od tego roku jeśli osoba ubezwłasnowolniona jest umieszczana w domu pomocy społecznej bez swojej zgody, to sąd musi sprawdzić jej sytuację. Wcześniej nie musiał nawet takiej osoby oglądać na oczy, a tym bardziej – wysłuchiwać. Przepisy zostały zmienione dzięki uporowi osoby ubezwłasnowolnionej, p. Kędziorowi, który doszedł z tym aż do Strasburga, a następnie, dzięki wsparciu RPO, przekonał o swej racji także Trybunał Konstytucyjny. Problem jest jednak głębszy – instytucja ubezwłasnowolnienia jest bardzo przestarzała.

Cywilizowane kraje odchodzą od tego. Zastępują ubezwłasnowolnienie (odbieranie prawa do decydowania o sobie) systemem wsparcia w podejmowaniu decyzji tam, gdzie człowiek może mieć z tym trudności.

ARTYKUŁ 41 UST. 2 I 3 – PRAWA OSÓB ZATRZYMANYCH

2. KAŻDY POZBAWIONY WOLNOŚCI NIE NA PODSTAWIE WYROKU SĄDOWEGO MA PRAWO ODWOŁANIA SIĘ DO SĄDU W CELU NIEZWŁOCZNEGO USTALENIA LEGALNOŚCI TEGO POZBAWIENIA. O POZBAWIENIU WOLNOŚCI POWIADAMIA SIĘ NIEZWŁOCZNIE RODZINĘ LUB OSOBĘ WSKAZANĄ PRZEZ POZBAWIONEGO WOLNOŚCI.

3. KAŻDY ZATRZYMANY POWINIEN BYĆ NIEZWŁOCZNIE I W SPOSÓB ZROZUMIAŁY DLA NIEGO POINFORMOWANY O PRZYCZYNACH ZATRZYMANIA. POWINIEN ON BYĆ W CIĄGU 48 GODZIN OD CHWILI ZATRZYMANIA PRZEKAZANY DO DYSPOZYCJI SĄDU. ZATRZYMANEGO NALEŻY ZWOLNIĆ, JEŻELI W CIĄGU 24 GODZIN OD PRZEKAZANIA DO DYSPOZYCJI SĄDU NIE ZOSTANIE MU DORĘCZONE POSTANOWIENIE SĄDU O TYMCZASOWYM ARESZTOWANIU WRAZ Z PRZEDSTAWIONYMI ZARZUTAMI.

Co to znaczy?

Pozbawienie wolności osobistej nie oznacza pozbawienia jednostki możliwości decydowania o sobie, ale jedynie pozbawienie samej wolności osobistej sensu stricto. Może o tym zdecydować tylko sąd. Konstytucja posługuje się także pojęciem „zatrzymanie”, które umożliwia innym instytucjom publicznym ingerencję w wolność. Musi się ono odbywać jednak wyjątkowo, w trybie i sytuacjach określonych w ustawie.

Czy są z tym kłopoty?

➖ Rzecznik otrzymuje wnioski dotyczące samych zatrzymań dokonywanych przez funkcjonariuszy policji. Najczęściej – w sprawie nieprawidłowości i niezasadności zatrzymania (np. pikietą antyfaszystowska 11 listopada 2017 r. w Warszawie, i w czasie innych zgromadzeń).

➖ Rzecznik zwraca też uwagę, że osoby zatrzymane, przesłuchiwane czy tymczasowo aresztowane (a także pokrzywdzone i świadkowie) mogą nie wiedzieć, jakie prawa im przysługują, bo ulotki informacyjne, jakie wręcza im policja, są napisane prawniczym językiem. Rzecznik wraz z Helsińską Fundacją Praw Człowieka przygotował nawet zestaw takich ulotek napisanych po ludzku – pytanie jednak, jak sprawić, by były powszechnie dostępne.

ARTYKUŁ 41 UST. 4 – PRAWO DO HUMANITARNEGO TRAKTOWANIA

Strona 18

KAŻDY POZBAWIONY WOLNOŚCI POWINIEN BYĆ TRAKTOWANY W SPOSÓB HUMANITARNY.

Co to znaczy?

Humanitarne traktowanie to coś więcej niż zakaz tortur, okrutnego, poniżającego i niehumanitarnego traktowania. Oznacza ono takie obchodzenie się z osobą pozbawioną wolności, które uwzględnia i respektuje pewne minimalne potrzeby każdego człowieka, odnosząc je do standardów danego społeczeństwa.

Mamy z tym kłopot?

- ➖ Warunki w więzieniach bywają drastycznie złe. Porządki wewnętrzne różnią się – więc np. w jednym więzieniu osadzony może w upał chodzić w krótkich spodenkach, a w innym – nie (a więźniowie przecież zmieniają miejsce pobytu).
- ➖ Jako że społeczeństwo się starzeje, mamy też więźniów seniorów, którzy mogą potrzebować pomocy przy codziennych czynnościach. Mamy też więźniów na wózkach.
- ➖ Drastycznym przykładem naruszeń praw człowieka jest pozbawianie wolności osób, które ze względu na chorobę psychiczną albo niepełnosprawność umysłową nie mogą być tak karane (albo powinny odbywać karę w sposób umożliwiający leczenie). Po zbadaniu sytuacji tych osób RPO zakwestionował aż 45 proc rozstrzygnięć sądowych w ich sprawach! Podaje też przykłady swoich interwencji – np. w sprawie chorującego psychicznie studenta, który – jako że w nawrocie choroby naruszył zakaz zbliżania się do byłej partnerki, został tymczasowo aresztowany – nie dostawał pomocy medycznej, a funkcjonariusze nie wiedząc, jak postępować z chorym, powiększali jego cierpienie.

ARTYKUŁ 41 UST. 5 – PRAWO DO ODSZKODOWANIA ZA BEZPRAWNE POZBAWIENIE WOLNOŚCI

KAŻDY BEZPRAWNIE POZBAWIONY
WOLNOŚCI MA PRAWO DO
ODSZKODOWANIA.

Co to znaczy?

Ponieważ pozbawienie wolności jest bardzo daleką ingerencją w sferę wolności jednostki, naruszenie tego dobra musi być traktowane ze szczególną powagą. Twórcy Konstytucji stworzyli zatem osobną regulację, która umożliwi dochodzenie tego rodzaju odszkodowań.

Jakie mamy tu problemy?

 Niby banalne – ale **od którego momentu liczą się odsetki od odszkodowania/zadośćuczynienia za niesłuszne skazanie, tymczasowe aresztowanie bądź zatrzymanie?** Kodeks Postępowania Karnego (art. 58) nie jest jasny i wypadałoby go poprawić. Mógłby to zainicjować Minister Sprawiedliwości, ale na wystąpienie Rzecznika nie zareagował – mimo przedstawionej szczegółowej argumentacji.

ARTYKUŁ 42 UST. 1 – *NULLUM CRIMEN SINE LEGE* (NIE MA PRZESTĘPSTWA BEZ USTAWY)

Strona 20

ODPowiedzialności karnej podlega ten tylko, kto dopuścił się czynu zabronionego pod groźbą kary przez ustawę obowiązującą w czasie jego popełnienia.

Zasada ta nie stoi na przeszkodzie ukaraniu za czyn, który w czasie jego popełnienia stanowił przestępstwo w myśl prawa międzynarodowego.

Problemy?

➖ Pamiętajcie straszną katastrofę hali targowej w czasie wystawy gołębi w 2006 r. na terenie Międzynarodowych Targów Katowickich? Dach zawalił się pod wpływem ciężaru zlodowaciałego śnieg. Okazało się jednak, że trudno przypisać winę za złe użytkowanie budynku, bo nie było tego w przepisach. Zostały zmienione w taki sposób, że – przynajmniej teoretycznie – można kogoś obciążyć odpowiedzialnością za skutki złego użytkowania budynku. Tylko że napisane są tak, że nadal nie wiadomo, co konkretnie podlega odpowiedzialności karnej. Zdaniem RPO to trzeba poprawić

➖ Z panem Tomaszem było tak: został złapany na prowadzeniu bez prawa jazdy. Policja zrobiła notatkę, a potem – nie bardzo wiadomo jak – sprawa ta trafiła do dwóch sądów równocześnie. W efekcie pan Tomasz został skazany dwa razy za to samo, co też jest sprzeczne z tą zasadą Konstytucji. Tę sprawę RPO wygrał składając kasację przed Sądem Najwyższym. Ale problem jest – bo tu chodzi o funkcjonowanie wyroków w trybie zaocznym, wydawanych bez rozpraw, w przypadkach, gdy wszystko wydaje się bezsporne i jasne (chodziło o usprawienie orzekania). W tę pułapkę wpadł pan Tomasz, bo o tym, że został skazany dwa razy za to samo, dowiedział się dopiero z wyroków.

⚠ Inny przykład: niby marginalny: zebranie jest u nas wykroczeniem. Jaki problem, ktoś spyta. Ano taki, że pracę za obowiązek uważała Konstytucja 1952 r., a obecna już nie. A karanie zostało.

ARTYKUŁ 42 UST. 2 – PRAWO DO OBRONY W SPRAWIE KARNEJ

KAŻDY, PRZECIW KOMU PROWADZONE JEST POSTĘPOWANIE KARNE, MA PRAWO DO OBRONY WE WSZYSTKICH STADIACH POSTĘPOWANIA. MOŻE ON W SZCZEGÓLNOŚCI WYBRAĆ OBRONCĘ LUB NA ZASADACH OKREŚLONYCH W USTAWIE KORZYSTAĆ Z OBRONCY Z URZĘDU.

Co to znaczy?

Prawo do obrony to możliwość podejmowania wszelkich zgodnych z prawem działań, które mają potwierdzić wersję zdarzeń uczestnika postępowania. Nie można zatem wymagać współdziałania w udowodnieniu stawianych zarzutów. A po drugie - niezwykle istotne jest w tym wypadku prawo do korzystania z pomocy obrońcy.

Z tym mamy jednak w Polsce kłopot.

➖ Dostęp do adwokata zaraz po zatrzymaniu gwarantuje art. 245 kodeksu postępowania karnego. Jeżeli osoba zatrzymana wie, jak skontaktować się z adwokatem, albo wiedzą o tym jej bliscy, to adwokat może pojawić się na posterunku i zażądać, żeby czynności były przeprowadzane z jego udziałem. Ale nie każdy to wie, umie to zrobić i może za tę pomoc zapłacić. Dlatego na tym etapie prawo do obrońcy w praktyce nie działa. I zdarza się, że policjanci zmuszają zatrzymanych do przyznania się do czynów niepopelnionych.

➖ Problemem jest odmawianie podejrzanemu dostępu do akt sprawy w postępowaniu przygotowawczym oraz dowodów, na których oparto tymczasowe aresztowanie.

➖ Do Rzecznika wpływały też skargi osób pozbawionych wolności na brak możliwości rozmowy telefonicznej z obrońcą lub pełnomocnikiem w sytuacji, gdy w danym dniu rozmawiały przez telefon z rodziną, osobami bliskimi czy urzędem.

➖ W końcu prawo do obrony nie będzie gwarantowane, jeśli tajemnica adwokacka nie będzie chroniona. A tak się może stać, jeśli wejdą w życie przepisy zobowiązujących doradców podatkowych, radców prawnych i adwokatów do udzielania fiskusowi informacji o podejrzanych schematach optymalizacyjnych swoich klientów. RPO bacznie przygląda się tej sprawie.

ARTYKUŁ 42 UST. 3 – ZASADA DOMNIEMANIA NIEWINNOŚCI

Strona 22

KAŻDEGO UWAŻA SIĘ ZA NIEWINNEGO, DOPÓKI JEGO WINA NIE ZOSTANIE STWIERDZONA PRAWOMOCNYM WYROKIEM SĄDU.

Co to znaczy?

Domniemanie niewinności odnosi się nie tylko do oskarżonego. Domniemanie niewinności przypisane jest więc również osobom, przeciwko którym toczy się dochodzenie lub śledztwo, a także obwinionym o popełnienie wykroczenia lub innego czynu zabronionego pod groźbą kary.

A tymczasem....

 Po wydarzeniach przed Sejmem w dniach 16/17 grudnia 2016 r Komenda Stołeczna Policji opublikowała w internecie zdjęcia uczestników manifestacji z informacją „Nieznane dotąd osoby naruszyły porządek prawny. Publikujemy wizerunki osób, które mogą mieć związek z tymi zdarzeniami”.

Organ państwa przesądza w treści komunikatu o winie tych osób. RPO przypomniał Policji, że jak wynika z orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka domniemanie niewinności zostaje pogwałcone, kiedy wypowiedź urzędnika państwowego dotycząca osoby oskarżonej o popełnienie czynu zabronionego odzwierciedla opinię, iż osoba ta jest winna, zanim wina została udowodniona zgodnie z ustawą.

Wystarcza nawet, wobec braku jakiegokolwiek oficjalnego stwierdzenia, że istnieją powody sugerujące, iż urzędnik ten uznaje oskarżonego za winnego. Trybunał podkreśla znaczenie doboru słów przez urzędników państwowych w ich wypowiedziach, zanim dana osoba zostanie osądzona i uznana za winną popełnienia czynu zabronionego.

ARTYKUŁ 43 – ZAKAZ PRZEDAWNINIENIA

ZBRODNIENIE WOJENNE I ZBRODNIENIE PRZECIWKO
LUDZKOŚCI NIE PODLEGAJĄ PRZEDAWNINIENIU.

Strona 23

Kłopoty?

- ✔ Sprawy dotyczące tego prawa nie pojawiały się w skargach do RPO.

ARTYKUŁ 44 – WSTRZYMANIE BIEGU TERMINU PRZEDAWNINIENIA

BIEG PRZEDAWNINIENIA W STOSUNKU DO PRZESTĘPSTW,
NIE ŚCIGANYCH Z PRZYCZYN POLITYCZNYCH,
POPEŁNIONYCH PRZEZ FUNKCJONARIUSZY PUBLICZNYCH
LUB NA ICH ZLECENIE, ULEGA ZAWIESZENIU DO CZASU
USTANIA TYCH PRZYCZYN.

Taką regulację wprowadziła dopiero ta Konstytucja, w 1997 r. – ze względu na nierozliczoną przeszłość PRL.

Tymczasem...

⊖ Śledztwa o zbrodnie komunistyczne zostały w latach 90. uznane za przedawnione. Chodzi o znęcanie się, poniżanie czy pobicie, czyli czyny, za które najwyższą karą mogłoby być 5 lat więzienia. W 1995 r. ustawodawca umożliwił bowiem ściganie zbrodni komunistycznych, ale tak, by ścigać tylko poważniejsze przestępstwa. Rzecznik zauważył, że zaniechanie ścigania w takich sprawach narusza społeczne poczucie sprawiedliwości. Nie chodzi o to, by teraz ścigać tych, którzy byli funkcjonariuszami aparatu państwa w czasach PRL. Jednak obywatele, których tamto państwo potraktowało w sposób poniżający, mający znamiona tortur czy niehumanitarnego traktowania, mają prawo do tego, by czyny te zostały ocenione.

ARTYKUŁ 45 – PRAWO DO SĄDU

1. KAŻDY MA PRAWO DO SPRAWIEDLIWEGO I JAWNEGO ROZPATRZENIA SPRAWY BEZ NIEUZASADNIONEJ ZWŁOKI PRZEZ WŁAŚCIWY, NIEZALEŻNY, BEZSTRONNY I NIEZAWISŁY SĄD.

2. WYŁĄCZENIE JAWNOŚCI ROZPRAWY MOŻE NASTĄPIĆ ZE WZGLĘDU NA MORALNOŚĆ, BEZPIECZEŃSTWO PAŃSTWA I PORZĄDEK PUBLICZNY ORAZ ZE WZGLĘDU NA OCHRONĘ ŻYCIA PRYWATNEGO STRON LUB INNY WAŻNY INTERES PRYWATNY. WYROK OGŁASZANY JEST PUBLICZNIE.

Strona 24

Co to znaczy?

Sąd nie może sprzyjać żadnej ze stron procesowych, musi być bezstronny, także – a może szczególnie – w sprawach, w których jednostka procesuje się z państwem. Tak rozumiana bezstronność sędziów jest elementem ich niezależności i niezawisłości.

Nasze sądownictwo ma poważne problemy, a zmiany wprowadzone w ciągu ostatnich lat jeszcze sytuację pogarszają.

Co trzeba zmienić, by prawo zapisane w Konstytucji było lepiej respektowane?

- ➖ Trzeba rozwiązać w końcu problem biegłych sądowych – przez to, że ich nie ma, sprawy ciągną się latami.
- ➖ Trzeba poprawić status pokrzywdzonego w postępowaniu sądowym – tu do zrobienia jest bardzo dużo, choćby po to, by sprostać standardom europejskim, aby każda ofiara przestępstwa w Europie mogła otrzymać minimalny poziom ochrony, informacji, wsparcia i dostępu do wymiaru sprawiedliwości, niezależnie od narodowości i miejsca zamieszkania w UE.
- ➖ Trzeba ułatwić ludziom rozwiązywanie sporów poza sądami – od tego są choćby mediacje. Bez tego, i bez wsparcia dla sędziów, sądy będą się zatykać, a sprawy trwać latami.
- ➖ Szwankuje system doręczania przesyłek sądowych, przepisy także wymagają zmian, by ludzie dowiadywali się o decyzjach sądu na czas.
- ➖ Czynności w postępowaniu karnym powinny być obowiązkowo nagrywane.

- ➖ Świadkowie w sprawach cywilnych powinni móc składać zeznania na piśmie. Sędziowie zaś mają za mało wsparcia (za mało jest asystentów).
- ➖ Trzeba uchylić przepisy prowadzące do uprzywilejowania wierzytelności bankowych.
- ➖ Sądy muszą lepiej komunikować się z uczestnikami postępowania (mówić po polsku, nie po prawniczemu). Trzeba poprawić też system bezpłatnej pomocy prawnej.

A co się zmieniło w 2017 r.?

- ➖ Minister Sprawiedliwości zyskał możliwości większego wpływu na pracę sądów.
- ➖ Krajowa Rada Sądownictwa, która ma stać na straży niezależności sądownictwa jest teraz obsadzona przez większość rządzącą, a nie przez przedstawicieli środowiska sędziowskiego. Kadencja dotychczasowych członków KRS będących sędziami została przerwana, mimo że Konstytucja stwierdza, że trwa 4 lata.
- ➖ Rządzący chcą też podporządkować sobie Sąd Najwyższy skracając ustaloną w Konstytucji na 6 lat kadencję i Prezes i odsyłając w stan spoczynku dużą część sędziów.
- ➖ Nowa Izba w SN (Izba Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych), obsadzana przez nową KRS, ma decydować o ważności wyborów.
- ➖ Minister Sprawiedliwości może (od 2016 r.) wydawać prokuratorom polecenia w sprawach konkretnych czynności procesowych w indywidualnych postępowaniach, zmieniać decyzje prokuratorów i udostępniać informacje ze śledztw mediom i dowolnym osobom
- ➖ Przestał sprawnie funkcjonować Trybunał Konstytucyjny. składy w ważnych dla władz sprawach są zmieniane w trakcie postępowania. Orzekają osoby, które zajęły poprawnie obsadzone miejsca przez sędziów TK. Do tego W latach 2016 i 2017 znacznie zmniejszyła się liczba rozpatrywanych przez Trybunał spraw, w tym co istotne skarg konstytucyjnych kierowanych przez obywateli. Zmniejszyła się również liczba spraw kierowanych przez obywateli do TK..

ARTYKUŁ 46 – PRZEPADEK RZECZY

PRZEPADEK RZECZY MOŻE NASTĄPIĆ TYLKO W PRZYPADKACH OKREŚLONYCH W USTAWIE I TYLKO NA PODSTAWIE PRAWOMOCNEGO ORZECZENIA SĄDU.

Co to znaczy?

Własność nie może być nikomu odebrana ani przez akt ustawodawczy, ani wykonawczy. Jedynie sądy mogą orzekać o pozbawieniu własności, jeśli w danej sytuacji przewiduje to ustawa. Dopuszczalne jest natomiast wywłaszczenie, które nie oznacza „przepadku rzeczy” – bo konstytucyjny nakaz „słusznego odszkodowania” rekompensuje utracone dobro.

Na co warto zwrócić uwagę?

 Od 2017 r. możliwa jest tzw. konfiskata rozszerzona: w razie skazania za przestępstwo gospodarcze czy podatkowe zagrożone karą co najmniej 5 lat więzienia, można odebrać przedsiębiorstwo, nawet jeśli nie jest ono własnością sprawcy. Poza tym w przypadku skazania, wszelkie mienie, które sprawca nabył w ciągu 5 lat traktowane jest jak korzyść z przestępstwa i podlega przepadkowi. Jak przyznaje Ministerstwo Sprawiedliwości, chodzi o wprowadzenie fikcji prawnej, jakoby cały majątek sprawcy nabyty w ciągu 5 lat przed skazaniem pochodził z innych, nieujawnionych przestępstw. Rozwiązania te stosuje się z mocą wsteczną.

 Rząd pracuje też nad Centralną Bazą Rachunków. Celem ma być m.in.: „ułatwienie lokalizowania składników majątkowych pochodzących z przestępstwa” oraz „umożliwienie szybkiego uzyskania przez komorników sądów i organy egzekucyjne pełnej informacji o potencjalnych miejscach przechowywania przez dłużników wartości majątkowych”.

ARTYKUŁ 47 – PRAWO DO OCHRONY ŻYCIA PRYWATNEGO, RODZINNEGO, CZCI I DOBREGO IMIENIA

KAŻDY MA PRAWO DO OCHRONY PRAWNEJ
ŻYCIA PRYWATNEGO, RODZINNEGO, CZCI I
DOBREGO IMIENIA ORAZ DO DECYDOWANIA O
SWOIM ŻYCIU OSOBISTYM.

Gdzie to prawo jest naruszane?

- ➖ Mamy złe przepisy dotyczące rozwiązywania sporu między rodzicami o kontakt z dzieckiem. Przez to postępowania trwają za długo
- ➖ W szpitalach filmują nas kamery z monitoringu nawet jeśli jesteśmy chorzy i nieprzytomni – i nie zgodziliśmy się na nagrywanie
- ➖ Dorosły człowiek, który się dowie, że jego prawdziwym ojcem jest inny mężczyzna niż ten, który figuruje w dokumentach, nie może tego sprostować: można to zrobić tylko w ciągu trzech lat od osiągnięcia pełnoletności.
- ➖ Urząd może odmówić zgody na pochowanie najbliższej osoby, jeśli nie ma się z nią ślubu – wystarczy, że zainteresowanie organizacją pogrzebu wyraził jakikolwiek członek rodziny wprost wymieniony w przepisach (do 4. stopnia pokrewieństwa)
- ➖ Jeśli prokurator podejmie decyzję o ekshumacji najbliższej osoby, to nie ma sposobu na to, by sprawdzić, czy ma sensowne podstawy do tej decyzji (sprawa ekshumacji ofiar katastrofy w Smoleńsku)
- ➖ Kuratorzy sądowi robią wywiady środowiskowe bez podstaw prawnych – bo nie ma do tego ustawy

ARTYKUŁ 48 – PRAWO DO WYCHOWANIA DZIECI ZGODNIE Z PRZEKONANIAMI

Strona 28

1. RODZICE MAJĄ PRAWO DO WYCHOWANIA DZIECI ZGODNIE Z WŁASNYMI PRZEKONANIAMI. WYCHOWANIE TO POWINNO UWZGLĘDNIĄĆ STOPIEŃ DOJRZAŁOŚCI DZIECKA, A TAKŻE WOLNOŚĆ JEGO SUMIENIA I WYZNANIA ORAZ JEGO PRZEKONANIA.

2. OGRANICZENIE LUB POZBAWIENIE PRAW RODZICIELSKICH MOŻE NASTĄPIĆ TYLKO W PRZYPADKACH OKREŚLONYCH W USTAWIE I TYLKO NA PODSTAWIE PRAWOMOCNEGO ORZECZENIA SĄDU.

 Niestety, nie wiadomo, czy prawo to jest realizowane przez szkoły – bo władze nie zbierają danych statystycznych o tym, lekcje których wyznań są organizowane w szkole, ani ilu uczniów uczęszcza na zajęcia z etyki lub religii wyznań mniejszościowych.

 Nadal się zdarza, że od rodziców szkoła żąda deklaracji o odmowie uczestniczenia w lekcjach religii lub etyki, albo wymaga deklaracji w tej sprawie w obecności innych rodziców lub uczniów.

 Nauczyciele i rodzice skarżą się, że muszą uczestniczyć w uroczystościach religijnych z okazji rozpoczęcia lub zakończenia roku szkolnego oraz w rekolekcjach wielkopostnych w czasie zajęć lekcyjnych.

 MEN dał prawo uczniom do zwalniania się z lekcji na różne rekolekcje, jeżeli stanowią praktykę danego Kościoła. Wcześniej przepis dotyczył rekolekcji wielkopostnych. A przecież – jak zauważył RPO - są różne rekolekcje, a Wielkiego Postu nie obchodzi się we wszystkich religiach

ARTYKUŁ 49 – WOLNOŚĆ KOMUNIKOWANIA SIĘ

ZAPEWNIĄ SIĘ WOLNOŚĆ I OCHRONĘ TAJEMNICY KOMUNIKOWANIA SIĘ. ICH OGRANICZENIE MOŻE NASTĄPIĆ JEDYNIEM W PRZYPADKACH OKREŚLONYCH W USTAWIE I W SPOSÓB W NIEJ OKREŚLONY.

Co to znaczy?

Tajemnica korespondencji jest jedną z tradycyjnych wolności obywatelskich. Artykuł 49 dotyczy jednak tylko komunikowania się za pomocą środka przekazu. Komunikacja bezpośrednia jest zagwarantowana przez prawo do prywatności.

Jakie mamy kłopoty?

- ➖ W ustawie „inwigilacyjnej” służby specjalne dostały prawo do nieograniczonego pobierania danych internetowych, telekomunikacyjnych, pocztowych, ograniczanie tajemnicy zawodowej (notarialnej, adwokackiej, radcy prawnego, lekarskiej lub dziennikarskiej), pobieranie danych nie jest realnie kontrolowane (jest tylko następcza kontrola sądowa), nie ma też następczego powiadamiania osoby, której dane były sprawdzane lub pobierane.
- ➖ Z kolei ustawa antyterrorystyczna pozwala w czasie alarmu terrorystycznego zakazywać zgromadzeń publicznych i blokować internet. Szef ABW dostał prawo prowadzenia wykazu osób, które mogą mieć związek ze zdarzeniami o charakterze terrorystycznym oraz swobodny dostęp do rejestrów publicznych.
- ➖ Przepisy o konfiskacie rozszerzonej pozwalają dodatkowo na podsłuchiwanie rozmów i kontrolę korespondencji w celu ujawnienia majątku zagrożonego przypadkiem.
- ➖ Ustawa o Krajowej Administracji Skarbowej (KAS) pozwala na gromadzenie informacji o obywatelach poza kontrolą sądu
- ➖ Sądy zostały też zobowiązane do uwzględniania dowodów nawet jeśli został on pozyskany z naruszeniem prawa (np. z nielegalnych podsłuchów lub prowokacji albo dzięki popełnieniu przestępstwa) – to tzw. owoce zatrutego drzewa.

ARTYKUŁ 50 – PRAWO DO NIENARUSZALNOŚCI MIESZKANIA

Strona 30

ZAPEWNIĄ SIĘ NIENARUSZALNOŚĆ MIESZKANIA. PRZESZUKANIE MIESZKANIA, POMIESZCZENIA LUB POJAZDU MOŻE NASTĄPIĆ JEDYNNIE W PRZYPADKACH OKREŚLONYCH W USTAWIE I W SPOSÓB W NIEJ OKREŚLONY.

Co to znaczy?

Nienaruszalność mieszkania uregulowana została analogicznie do swobody korespondencji – wraz z zakazem wglądu do niej osób trzecich. Za naruszenie mieszkania uznaje się wkraczanie do mieszkania bez zgody osób tam zamieszkujących bądź nieopuszczenie go na żądanie mieszkańców. Może być więc rozumiane jako zakaz przeszukiwania (bez dostatecznych podstaw) oraz zakaz wszelkiego nieuprawnionego wkraczania i przebywania w nim.

Podmiotami zobowiązanymi do szanowania tej wolności są wszystkie inne osoby, w tym ewentualny właściciel mieszkania lub przedstawiciele organów władzy i pracownicy służb publicznych. Uprawnieni do korzystania z nienaruszalności są mieszkańcy (a więc także lokatorzy).

✅ Brak ustalenia w ustawach pojęć „przeszukanie osoby” i „kontrola osobista” narusza konstytucyjne prawa i wolności człowieka. 14 grudnia 2017 r. Trybunał Konstytucyjny ogłosił w sprawie z wniosku Rzecznika dotyczącego przepisów regulujących przeszukiwanie osób, dokonywanie kontroli osobistej oraz przeszukiwanie pojazdów przez funkcjonariuszy publicznych. Trybunał stwierdził, że brak ustalenia w ustawach pojęć „przeszukanie osoby” i „kontrola osobista” narusza konstytucyjne prawa i wolności człowieka. Konstytucję naruszają także analizowane rozporządzenia, które praktycznie samodzielnie i całościowo uregulowały kwestię kontroli osobistej, tracąc w rezultacie przymiot aktów prawnych o wykonawczym charakterze.

Wskazane przepisy powinny być zmienione.

ARTYKUŁ 51 – PRAWO DO AUTONOMII INFORMACYJNEJ

1. NIKT NIE MOŻE BYĆ OBOWIĄZANY INACZEJ NIŻ NA PODSTAWIE USTAWY DO UJAWNIANIA INFORMACJI DOTYCZĄCYCH JEGO OSOBY.

2. WŁADZE PUBLICZNE NIE MOGĄ POZYSKIWAĆ, GROMADZIĆ I UDOSTĘPNIAC INNYCH INFORMACJI O OBYWATELACH NIŻ NIEZBĘDNE W DEMOKRATYCZNYM PAŃSTWIE PRAWNYM.

3. KAŻDY MA PRAWO DOSTĘPU DO DOTYCZĄCYCH GO URZĘDOWYCH DOKUMENTÓW I ZBIORÓW DANYCH. OGRANICZENIE TEGO PRAWA MOŻE OKREŚLIĆ USTAWA.

4. KAŻDY MA PRAWO DO ŻĄDANIA SPROSTOWANIA ORAZ USUNIĘCIA INFORMACJI NIEPRAWDZIWYCH, NIEPEŁNYCH LUB ZEBRANYCH W SPOSÓB SPRZECZNY Z USTAWĄ.

5. ZASADY I TRYB GROMADZENIA ORAZ UDOSTĘPNIANIA INFORMACJI OKREŚLA USTAWA.

RODO, czyli ogólne unijne rozporządzenie o ochronie danych osobowych, powinno poprawić poziom ochrony prywatności. Ale nie tylko RODO o tym decyduje.

 Rządowy projekt ustawy „o jawności” zakłada w jednym z wariantów, że obowiązek składania oświadczeń majątkowych miałby być rozszerzony nawet do – według szacunków RPO – około miliona osób.

 Pojawił się projekt utworzenie Centralnej Bazy Rachunków, czyli systemu teleinformatycznego służącego przetwarzaniu informacji o rachunkach przekazywanych przez instytucje zobowiązane.

 Rząd rozważa wprowadzenie identyfikowania podatników dzwoniących na Krajową Informację Podatkową na podstawie głosu.

 Niektóre sądy przyjmują, że Kodeks postępowania karnego uprawnia prokuratora do zwolnienia z tajemnicy lekarskiej w zakresie tajemnicy zawartej w treści dokumentów, inne zaś stwierdzają, że uprawnionym do zwolnienia z tajemnicy lekarskiej jest wyłącznie sąd.

 Od 1 lipca 2017 r. Narodowy Fundusz Zdrowia otrzymuje szereg danych wrażliwych dotyczących stanu zdrowia pacjenta, w celu rozliczenia kosztów leku stosowanego w ramach programu lekowego.

ARTYKUŁ 52 – WOLNOŚĆ PORUSZANIA SIĘ PO TERYTORIUM RP

Strona 32

1. KAŻDEMU ZAPEWNIĄ SIĘ WOLNOŚĆ PORUSZANIA SIĘ PO TERYTORIUM RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ ORAZ WYBORU MIEJSCA ZAMIESZKANIA I POBYTU.

2. KAŻDY MOŻE SWOBODNIE OPUŚCIĆ TERYTORIUM RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ.

3. WOLNOŚCI, O KTÓRYCH MOWA W UST. 1 I 2, MOGĄ PODLEGAĆ OGRANICZENIOM OKREŚLONYM W USTAWIE.

4. OBYWATELA POLSKIEGO NIE MOŻNA WYDALIĆ Z KRAJU ANI ZAKAZAĆ MU POWROTU DO KRAJU.

5. OSOBA, KTÓREJ POCHODZENIE POLSKIE ZOSTAŁO STWIERDZONE ZGODNIE Z USTAWĄ, MOŻE OSIEDLIĆ SIĘ NA TERYTORIUM RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ NA STAŁE.

Co to znaczy?

Swoboda poruszania się jest tradycyjną, klasyczną wolnością jednostki, zazwyczaj traktowaną jako przejaw realizacji wolności osobistej.

Jakie w problemy mogą dotyczyć tego prawa?

Przedstawiciele stowarzyszeń kombatanckich skarżyli się, że nowe zasady wydawania kart parkingowych naruszają prawa kombatanatów z niepełnosprawnościami. Nowelizacja Prawa o ruchu drogowym pozbawiła uprawnień część z nich.

Przepisy porządkowe w transporcie publicznym w niektórych miastach (np. w Warszawie) pozwalają na usunięcie z pojazdu osoby z powodu „odrażającego wyglądu lub zachowania”? Czy to właściwe w świetle Konstytucji?

ARTYKUŁ 53 – WOLNOŚĆ SUMIENIA I WYZNANIA

1. KAŻDEMU ZAPEWNIĄ SIĘ WOLNOŚĆ SUMIENIA I RELIGII.
2. WOLNOŚĆ RELIGII OBEJMUJE WOLNOŚĆ WYZNAWANIA LUB PRZYJMOWANIA RELIGII WEDŁUG WŁASNEGO WYBORU ORAZ UZEWNĘTRZNIANIA INDYWIDUALNIE LUB Z INNYMI, PUBLICZNIE LUB PRYWATNIE, SWOJEJ RELIGII PRZEZ UPRAWIANIE KULTU, MODLITWĘ, UCZESTNICZENIE W OBRZĘDACH, PRAKTYKOWANIE I NAUCZANIE. WOLNOŚĆ RELIGII OBEJMUJE TAKŻE POSIADANIE ŚWIĄTYŃ I INNYCH MIEJSC KULTU W ZALEŻNOŚCI OD POTRZEB LUDZI WIERZĄCYCH ORAZ PRAWO OSÓB DO KORZYSTANIA Z POMOCY RELIGIJNEJ TAM, GDZIE SIĘ ZNAJDUJĄ.
3. RODZICE MAJĄ PRAWO DO ZAPEWNIENIA DZIECIOM WYCHOWANIA I NAUCZANIA MORALNEGO I RELIGIJNEGO ZGODNIE ZE SWOIMI PRZEKONANIAMI. PRZEPIS ART. 48 UST. 1 STOSUJE SIĘ ODPOWIEDNIO.
4. RELIGIA KOŚCIOŁA LUB INNEGO ZWIĄZKU WYZNANIOWEGO O UREGULOWANEJ SYTUACJI PRAWNEJ MOŻE BYĆ PRZEDMIOTEM NAUCZANIA W SZKOLE, PRZY CZYM NIE MOŻE BYĆ NARUSZONA WOLNOŚĆ SUMIENIA I RELIGII INNYCH OSÓB.
5. WOLNOŚĆ UZEWNĘTRZNIANIA RELIGII MOŻE BYĆ OGRANICZONA JEDYNIEM W DRODZE USTAWY I TYLKO WTEDY, GDY JEST TO KONIECZNE DO OCHRONY BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWA, PORZĄDKU PUBLICZNEGO, ZDROWIA, MORALNOŚCI LUB WOLNOŚCI I PRAW INNYCH OSÓB.
6. NIKT NIE MOŻE BYĆ ZMUSZANY DO UCZESTNICZENIA ANI DO NIEUCZESTNICZENIA W PRAKTYKACH RELIGIJNYCH.
7. NIKT NIE MOŻE BYĆ OBOWIĄZANY PRZEZ ORGANY WŁADZY PUBLICZNEJ DO UJAWNIECIA SWOJEGO ŚWIATOPOGLĄDU, PRZEKONAŃ RELIGIJNYCH LUB WYZNANIA.

Wolność sumienia i religii przysługuje każdemu, a nie jedynie obywatelom polskim. Polega na możliwości przyjmowania dowolnego światopoglądu. Wolność religii jest jedną z sytuacji realizowania tej wolności.

Jakie w problemy mogą dotyczyć tego prawa?

 Państwo powinno dążyć do tego, by zapewnić równy dostęp do lekcji religii i etyki wszystkim zainteresowanym uczniom, przy jednoczesnym poszanowaniu konstytucyjnego prawa rodziców do wychowywania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniami. Tymczasem nie wiadomo, jak to prawo jest realizowane, bo nie są zbierane informacje statystyczne o tym, jakie są lekcje religii i ilu uczniów może korzystać z lekcji etyki.

 Nauczyciele i uczniowie skarżą się też, że obowiązkowe uroczystości szkolne wiążą się z uczestnictwem w obrzędach religijnych.

ARTYKUŁ 54 – WOLNOŚĆ SŁOWA

1. KAŻDEMU ZAPEWNI SIĘ WOLNOŚĆ WYRAŻANIA SWOICH POGŁĄDÓW ORAZ POZYSKIWANIA I ROZPOWSZECHNIANIA INFORMACJI.

2. CENZURA PREWENCYJNA ŚRODKÓW SPOŁECZNEGO PRZEKAZU ORAZ KONCESJONOWANIE PRASY SĄ ZAKAZANE. USTAWA MOŻE WPROWADZIĆ OBOWIĄZEK UPZEDNIEGO UZYSKANIA KONCESJI NA PROWADZENIE STACJI RADIOWEJ LUB TELEWIZYJNEJ.

Strona 34

Co to znaczy?

Wolność słowa, wyrażana bezpośrednio lub poprzez środki przekazu, jest tradycyjną wolnością konstytucyjną. Artykuł 54 gwarantuje trzy odrębne choć powiązane ze sobą wolności: wolność wyrażania swoich poglądów, wolność pozyskiwania informacji oraz wolność rozpowszechniania informacji.

Jakie w problemy mogą dotyczyć tego prawa?

- Od 13 grudnia 2016 r. niewykonany jest wyrok Trybunału Konstytucyjnego, że od czuwania nad mediami jest KRRiT, a nie Rada Mediów Narodowych, która teraz ustala władze publicznych spółek medialnych. Przy okazji RPO wylicza swoje interwencje w sprawie wolności dziennikarskiej: sprawę dziennikarza-związkowca wyrzuconego z Trójki za krytykę pracodawcy, przypadki, kiedy dziennikarze mieli kłopoty, bo zadali przedstawicielom rządu „niewłaściwe” pytania albo zaprosili „niewłaściwych” gości do studia.
- Nauczycielki, które w dniu czarnego protestu ubrały się na czarno, miały postępowania dyscyplinarne
- W Polsce nadal za zniesławienie grozi odpowiedzialność karna – przepis ten stosowany jest wobec dziennikarzy. RPO uważa, że lepiej byłoby wprowadzić przestępstwo oszczerstwa, czyli umyślnego działania na czyjaś szkodę, bo to co innego niż zniesławienie.
- Wolność debaty ogranicza też sławetna ustawa o IPN. Wprowadzicie przepisy o ściganiu „za publiczne i wbrew faktom przypisywanie Narodowi Polskiemu lub Państwu Polskiemu odpowiedzialności lub współodpowiedzialności za popełnione przez III Rzeszę Niemiecką zbrodnie nazistowskie” został zniesiony, pozostał jednak analogiczny dotyczący stosunków polsko-ukraińskich.

ARTYKUŁ 55 – ZAKAZ EKSTRADYCCJI OBYWATELA POLSKIEGO

1. EKSTRADYCCJA OBYWATELA POLSKIEGO JEST ZAKAZANA, Z WYJĄTKIEM PRZYPADKÓW OKREŚLONYCH W UST. 2 I 3.
2. EKSTRADYCCJA OBYWATELA POLSKIEGO MOŻE BYĆ DOKONANA NA WNIOSEK INNEGO PAŃSTWA LUB SĄDOWEGO ORGANU MIĘDZYNARODOWEGO, JEŻELI MOŻLIWOŚĆ TAKA WYNIKA Z RATYFIKOWANEJ PRZEZ RZECZPOSPOLITĄ POLSKĄ UMOWY MIĘDZYNARODOWEJ LUB USTAWY WYKONUJĄCEJ AKT PRAWA STANOWIONEGO PRZEZ ORGANIZACJĘ MIĘDZYNARODOWĄ, KTÓREJ RZECZPOSPOLITA POLSKA JEST CZŁONKIEM, POD WARUNKIEM ŻE CZYNNY OBJĘTY WNIOSEM O EKSTRADYCCJĘ:
  - 1) ZOSTAŁ POPEŁNIONY POZA TERYTORIUM RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ, ORAZ
  - 2) STANOWIŁ PRZESTĘPSTWO WEDŁUG PRAWA RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ LUB STANOWIŁBY PRZESTĘPSTWO WEDŁUG PRAWA RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ W RAZIE POPEŁNIENIA NA TERYTORIUM RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ, ZARÓWNO W CZASIE JEGO POPEŁNIENIA, JAK I W CHWILI ZŁOŻENIA WNIOSKU.
3. NIE WYMAGA SPEŁNIENIA WARUNKÓW OKREŚLONYCH W UST. 2 PKT 1 I 2 EKSTRADYCCJA MAJĄCA NASTĄPIĆ NA WNIOSEK SĄDOWEGO ORGANU MIĘDZYNARODOWEGO POWOŁANEGO NA PODSTAWIE RATYFIKOWANEJ PRZEZ RZECZPOSPOLITĄ POLSKĄ UMOWY MIĘDZYNARODOWEJ, W ZWIĄZKU Z OBJĘTĄ JURYSDYKCJĄ TEGO ORGANU ZBRODNIĄ LUDOBÓJSTWA, ZBRODNIĄ PRZECIWKO LUDZKOŚCI, ZBRODNIĄ WOJENNĄ LUB ZBRODNIĄ AGRESJI.
4. EKSTRADYCCJA JEST ZAKAZANA, JEŻELI DOTYCZY OSOBY PODEJRZANEJ O POPEŁNIENIE BEZ UŻYCIA PRZEMOCY PRZESTĘPSTWA Z PRZYCZYN POLITYCZNYCH LUB JEJ DOKONANIE BĘDZIE NARUSZAĆ WOLNOŚCI I PRAWA CZŁOWIEKA I OBYWATELA.
5. W SPRAWIE DOPUSZCZALNOŚCI EKSTRADYCCJI ORZEKA SĄD.

To jest przepisy Konstytucji doprecyzowany w 2006 r. po to, by uwzględnić fakt członkostwa Polski w Unii Europejskiej i Europejski Nakaz Aresztowania (ENA).

✓ Tu Rzecznik problemów nie znalazł.

⚠ Warto jednak pamiętać, że ENA działa w dwie strony – nie tylko Polska może być poproszona o wydanie swojego obywatela, ale może prosić, by obywatel ten był przekazany jej wymiarowi sprawiedliwości. I w tej właśnie sprawie sąd w Irlandii zapytał Trybunał w Strasburgu, czy – po zmianach w polskim sądownictwie – nadal można to robić.

ARTYKUŁ 56 – PRAWO DO AZYLU ORAZ STATUS UCHODźCY

Strona 36

1. CUDZOZIEMCY MOGĄ KORZYSTAĆ Z PRAWA AZYLU W RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ NA ZASADACH OKREŚLONYCH W USTAWIE.

2. CUDZOZIEMCOWI, KTÓRY W RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ POSZUKUJE OCHRONY PRZED PRZEŚLADOWANIEM, MOŻE BYĆ PRZYZNANY STATUS UCHODźCY ZGODNIE Z WIĄŻĄCYMI RZECZPOSPOLITĄ POLSKĄ UMOWAMI MIĘDZYNARODOWYMI.

Co to znaczy?

Cudzoziemcy, którzy znajdują się pod władzą Rzeczypospolitej, z tego powodu korzystają z praw zapewnionych w Konstytucji. Statusu azylanta lub uchodźcy nie uzyskuje się automatycznie, należy się o niego ubiegać.

Co jest nie tak?

- W ośrodkach strzeżonych dla cudzoziemców i w aresztach dla cudzoziemców przebywają też osoby, które w swoim kraju padły ofiarami tortur (mają ślady na ciele i dokumentację medyczną potwierdzającą przeżyty horror). Tego robić nie wolno, bo to pogłębia traumę.
- Straż Graniczna nie wpuszcza do Polski cudzoziemców, którzy chcą złożyć wniosek o ochronę międzynarodową (status uchodźcy). Chodzi tu także o ofiary przemocy i tortur.
- To samo dotyczy osób, w sprawie których ONZ lub Europejski Trybunał Praw Człowieka zwrócił się do Polski o powstrzymanie się przed zawróceniem do innego państwa – Straż Graniczna odmawia tym ludziom wjazdu do Polski.
- Rząd unieważnił dokument „Polityka migracyjna” pozwalający tworzyć szczegółowe regulacje, bo definiujący nasze potrzeby (brak rąk do pracy) i zagrożenia związane z migracją. Nowego nie ma i nie wiadomo, kiedy będzie.

ARTYKUŁ 57 – WOLNOŚĆ ORGANIZOWANIA POKOJOWYCH ZGROMADZEŃ

KAŻDEMU ZAPEWNIĄ SIĘ WOLNOŚĆ ORGANIZOWANIA POKOJOWYCH ZGROMADZEŃ I UCZESTNICZENIA W NICH. OGRANICZENIE TEJ WOLNOŚCI MOŻE OKREŚLAĆ USTAWA.

Co to znaczy?

Wszelka ingerencja władz publicznych w sferę wolności zgromadzeń musi być powściągliwa i musi mieć uzasadnienie prawne. Warunkiem objęcia zgromadzenia ochroną konstytucyjną jest jego pokojowy charakter.

Co jest nie tak?

 Od 2017 r. obowiązuje uchwalona w grudniu 2016 r. ustawa, która radykalnie ogranicza wolności zgromadzeń, m.in. przez rezerwowanie przestrzeni publicznej na tzw. zgromadzenia cykliczne i ograniczenie prawa do kontrdemonstracji. Pierwszeństwo w demonstrowaniu mają zgromadzenia „abonamentowe” – do kwietnia 2018 r. „miesięcznice smoleńskie”, a do 2020 r. – marsz narodowców 11 listopada.

 Policja i Straż Leśna używała siły wobec uczestników zgromadzeń publicznych w Puszczy Białowieskiej (wyprowadzanie w kajdankach), legitymowała uczestników manifestacji, wręczała mandaty.

 Policja interweniowała wobec uczestników zgromadzeń antyrządowych tylko dlatego, że wyrażali poglądy okrzykami. Rekwirowała im sprzęt nagłaśniający zarzucając naruszenie m.in. art. 51 § 1, czy art. 52 § 2 pkt 1 Kodeksu wykroczeń.

 Władze Warszawy próbowały zakazać demonstracji przed Teatrem Powszechnym, bo uważały, że będzie niebezpiecznie (ostatecznie zmieniły zdanie) – tymczasem wolność zgromadzeń polega na tym, że to policja ma zapewnić uczestnikom bezpieczeństwo. Nie można profilaktycznie zakazać zgromadzenia (to co innego niż rejestrowanie zgromadzenia jako cyklicznego na kilka lat do przodu).

ARTYKUŁ 58 – WOLNOŚĆ ZRZESZANIA SIĘ

Strona 38

1. KAŻDEMU ZAPEWNIĄ SIĘ WOLNOŚĆ ZRZESZANIA SIĘ.
2. ZAKAZANE SĄ ZRZESZENIA, KTÓRYCH CEL LUB DZIAŁALNOŚĆ SĄ SPRZECZNE Z KONSTYTUCJĄ LUB USTAWĄ. O ODMOWIE REJESTRACJI LUB ZAKAZIE DZIAŁANIA TAKIEGO ZRZESZENIA ORZEKA SĄD.
3. USTAWA OKREŚLA RODZAJE ZRZESZEŃ PODLEGAJĄCYCH SĄDOWEJ REJESTRACJI, TRYB TEJ REJESTRACJI ORAZ FORMY NADZORU NAD TYMI ZRZESZENIAMI.

Co to znaczy?

Wolność zrzeszania się ujęto jako zasadę ustrojową społeczeństwa obywatelskiego. O ingerencji w tę wolność władze muszą decydować bardzo rozważnie.

Co jest nie tak?

- ➖ Państwo zaczęło zaś w tę wolność ingerować zdecydowanie – powstał dzielący środki publiczne Narodowy Instytut Wolności – Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego, działający pod kontrolą rządu.
- ➖ Dotacje z Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej Ministerstwo Sprawiedliwości dzieli w sposób nieprzejrzysty. Organizacje od lat zajmujące się zapobieganiu przemocy i pomocy pokrzywdzonym (Dajemy Dzieciom Siłę, Centrum Praw Kobiet, Stowarzyszenie BABA) nie tylko nie dostają wsparcia, ale poddawane są szykanom (przeszukiwanie siedzib).

ARTYKUŁ 59 – WOLNOŚCI ZWIĄZKOWE

1. ZAPEWNIĄ SIĘ WOLNOŚĆ ZRZESZANIA SIĘ W ZWIĄZKACH ZAWODOWYCH, ORGANIZACJACH SPOŁECZNO-ZAWODOWYCH ROLNIKÓW ORAZ W ORGANIZACJACH PRACODAWCÓW.

2. ZWIĄZKI ZAWODOWE ORAZ PRACODAWCY I ICH ORGANIZACJE MAJĄ PRAWO DO ROKOWAŃ, W SZCZEGÓLNOŚCI W CELU ROZWIĄZYWANIA SPORÓW ZBIOROWYCH, ORAZ DO ZAWIERANIA UKŁADÓW ZBIOROWYCH PRACY I INNYCH POROZUMIEŃ.

3. ZWIĄZKOM ZAWODOWYM PRZYSŁUGUJE PRAWO DO ORGANIZOWANIA STRAJKÓW PRACOWNICZYCH I INNYCH FORM PROTESTU W GRANICACH OKREŚLONYCH W USTAWIE. ZE WZGLĘDU NA DOBRO PUBLICZNE USTAWA MOŻE OGRANICZYĆ PROWADZENIE STRAJKU LUB ZAKAZAĆ GO W ODNIESIENIU DO OKREŚLONYCH KATEGORII PRACOWNIKÓW LUB W OKREŚLONYCH DZIEDZINACH.

4. ZAKRES WOLNOŚCI ZRZESZANIA SIĘ W ZWIĄZKACH ZAWODOWYCH I ORGANIZACJACH PRACODAWCÓW ORAZ INNYCH WOLNOŚCI ZWIĄZKOWYCH MOŻE PODLEGAĆ TYLKO TAKIM OGRANICZENIOM USTAWOWYM, JAKIE SĄ DOPUSZCZALNE PRZEZ WIĄŻĄCE RZECZPOSPOLITĄ POLSKĄ UMOWY MIĘDZYNARODOWE.

 Do czerwca 2018 r. niewykonany pozostawał wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 2015 r., że prawo do zrzeszania się w związkach zawodowych powinno przysługiwać też zatrudnionym na umowach cywilnoprawnych oraz samozatrudnionym posiadającym status pracownika w znaczeniu określonym w Konstytucji.

 Zawsze warto też przypominać sprawę dziennikarza Jerzego Sosnowskiego wyrzuconego z Trójki za „krytykę pracodawcy”, mimo że był szefem komórki związkowej miał wręcz obowiązek wchodzić w spór z pracodawcą w interesie innych pracowników. Sąd uznał to zwolnienie za bezprawne.

ARTYKUŁ 60 – PRAWO RÓWNEGO DOSTĘPU DO SŁUŻBY PUBLICZNEJ

Strona 40

OBYWATELE POLSCY KORZYSTAJĄCY Z PEŁNI PRAW PUBLICZNYCH MAJĄ PRAWO DOSTĘPU DO SŁUŻBY PUBLICZNEJ NA JEDNAKOWYCH ZASADACH.

Co to znaczy?

Jednakowe zasady mają zapewnić równość szans wszystkich spełniających określone warunki osób, które ubiegają się o objęcie służby publicznej. Państwo ma obowiązek stworzenia formalnych gwarancji zapobiegających nieuzasadnionej i bezprawnej dyskryminacji.

A jak jest?

- ➖ W 2017 r. przy reorganizacji instytucji publicznych ustawodawca stosował zasadę, która pozbawia pracowników praw, które chronią sumiennie i starannie wykonujących obowiązki przed utratą pracy z przyczyn od nich niezależnych. Mówią wprost, władze obeszły Kodeks pracy: jedna instytucja była likwidowana, a druga przejmowała jej zadania. Dla pracowników oznaczało to wygaśnięcie stosunków pracy. Mogli dostać propozycje pracy w nowej instytucji lub nie.
- ➖ W taki sposób państwo obeszło się z celnikami, pracownikami Biura Trybunału Konstytucyjnego i Agencji Rynku Rolnego i Agencji Nieruchomości Rolnych.
- ➖ W służbie cywilnej zwalniano z pracy dyrektorów i ich zastępców tylko dlatego, że zostali zatrudnieni na podstawie konkursów - ustawodawca zdecydował się zastąpić dotychczasowy konstytucyjny wymóg bezstronności, rzetelności i neutralności politycznej swobodnym uznaniem organu powołującego. Czyli dyrektorem zostaje się teraz z nominacji.
- ➖ Nowa ustawa o prokuraturze pozwoliła na potraktowanie prokuratorów w sposób, który przekreśla cały dotychczasowy dorobek zawodowy. Reorganizacja prokuratury stała się bowiem podstawą do całkowitej arbitralnej weryfikacji kadrowej. Arbitralnej, bo ustawa nie zawiera kryteriów jej przeprowadzenia. Prokurator nie może wyjaśnić, dlaczego stał się „byłym” – w ustawie nie ma żadnych kryteriów oceny pracy zawodowej prokuratora.

ARTYKUŁ 61 UST. 1 – PRAWO DOSTĘPU DO INFORMACJI PUBLICZNEJ

OBYWATEL MA PRAWO DO UZYSKIWANIA INFORMACJI O DZIAŁALNOŚCI ORGANÓW WŁADZY PUBLICZNEJ ORAZ OSÓB PEŁNIĄCYCH FUNKCJE PUBLICZNE. PRAWO TO OBEJMUJE RÓWNIEŻ UZYSKIWANIE INFORMACJI O DZIAŁALNOŚCI ORGANÓW SAMORZĄDU GOSPODARCZEGO I ZAWODOWEGO A TAKŻE INNYCH OSÓB ORAZ JEDNOSTEK ORGANIZACYJNYCH W ZAKRESIE, W JAKIM WYKONUJĄ ONE ZADANIA WŁADZY PUBLICZNEJ I GOSPODARUJĄ MIENIEM KOMUNALNYM LUB MAJĄTKIEM SKARBU PAŃSTWA

Strona 41

Co to znaczy?

Prawo to zagwarantowane jest jedynie obywatelom, co jest związane z politycznym charakterem tego prawa (inaczej jest z konstytucyjne prawo do informacji o stanie i ochronie środowiska – to jest zagwarantowane każdemu).

Z realizacją tego prawa mamy na poziomie systemowym trzy poważne kłopoty

➖ Po pierwsze rząd – w tzw. ustawie o jawności życia publicznego – planuje znaczne ograniczenie prawa do dostępu do informacji publicznej (np. przez wprowadzanie opłat albo odrzucanie wniosków uznanych za „uporczywe”)

➖ Planowane zmiany w przepisach o lobbyingu mogą uniemożliwić organizacjom społecznym udział w konsultacjach projektów ustaw

Prace nad oboma tymi pomysłami cały czas się toczą, choć nie wiadomo, jaki wyglądają konkretne projekty – po ostrej krytyce rząd wycofał się z wcześniejszych propozycji.

➖ W orzecznictwie sądów administracyjnych wykształciła się koncepcja dokumentu wewnętrznego, który nie podlega udostępnieniu na wniosek o informację publiczną. Korzysta z tego Minister Sprawiedliwości, który nie chce ujawnić, kto i dlaczego wpadł na pomysł (nie zrealizowany na szczęście), by Polska wypowiedziała Konwencję Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej.

ARTYKUŁ 61 UST. 2 – PRAWO DOSTĘPU DO INFORMACJI PUBLICZNEJ

Strona 42

2. PRAWO DO UZYSKIWANIA INFORMACJI OBEJMUJE DOSTĘP DO DOKUMENTÓW ORAZ WSTĘP NA POSIEDZENIA KOLEGIALNYCH ORGANÓW WŁADZY PUBLICZNEJ POCHODZĄCYCH Z POWSZECHNYCH WYBORÓW, Z MOŻLIWOŚCIĄ REJESTRACJI DŹWIĘKU LUB OBRAZU.

3. OGRANICZENIE PRAWA, O KTÓRYM MOWA W UST. 1 I 2, MOŻE NASTĄPIĆ WYŁĄCZNIE ZE WZGLĘDU NA OKREŚLONE W USTAWACH OCHRONĘ WOLNOŚCI I PRAW INNYCH OSÓB I PODMIOTÓW GOSPODARCZYCH ORAZ OCHRONĘ PORZĄDKU PUBLICZNEGO, BEZPIECZEŃSTWA LUB WAŻNEGO INTERESU GOSPODARCZEGO PAŃSTWA.

4. TRYB UDZIELANIA INFORMACJI, O KTÓRYCH MOWA W UST. 1 I 2, OKREŚLAJĄ USTAWY, A W ODNIESIENIU DO SEJMU I SENATU ICH REGULAMINY.

⊖ Sejm rozważał wprowadzenie ograniczeń w poruszaniu się dziennikarzy po budynku parlamentu (wyodrębnienie wyłącznej strefy relacji „na żywo” z parlamentu – i uniemożliwienie nagrywania poza tą strefą). Ostatecznie, po protestach, wycofał się z tego.

⊖ 7 lipca 2017 r. nie zostali wpuszczeni do Sejmu (mimo zaproszenia posłów zasiadających w Zespole Parlamentarnym do spraw Monitorowania Przestrzegania Praw Człowieka i Obywatela) członkowie Fundacji Obywatele RP.

⊖ Do Rzecznika Praw Obywatelskich napływają skargi na trudności w uzyskiwaniu zapisu przebiegu rad gmin/ miast oraz posiedzeń komisji.

☑ Warto docenić, że planowana „ustawa o jawności życia publicznego”, która wprowadza liczne ograniczenia i restrykcje, akurat w tym zakresie mogłaby poprawić sytuację. Projekt zakłada bowiem mniej powodów do ograniczania jawności posiedzeń a także obowiązek nagrywania przebiegu obrad.

ARTYKUŁ 62 – PRAWA WYBORCZE

1 OBYWATEL POLSKI MA PRAWO UDZIAŁU W REFERENDUM ORAZ PRAWO WYBIERANIA PREZYDENTA RZECZYPOSPOLITEJ, POSŁÓW, SENATORÓW I PRZEDSTAWICIELI DO ORGANÓW SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO, JEŻELI NAJPÓŹNIEJ W DNIU GŁOSOWANIA KOŃCZY 18 LAT.

2. PRAWO UDZIAŁU W REFERENDUM ORAZ PRAWO WYBIERANIA NIE PRZYSŁUGUJE OSOBOM, KTÓRE PRAWOMOCNYM ORZECZENIEM SĄDOWYM SĄ UBEZWŁASNOWOLNIONE LUB POZBAWIONE PRAW PUBLICZNYCH ALBO WYBORCZYCH.

W tej dziedzinie wraz ze zmianą Kodeksu Wyborczego zmieniło się bardzo dużo na niekorzyść, a poprawiło prawie nic:

➖ Zmienił się całkiem system administracji wyborczej – nie jest już sędziowska, niepartyjna, ale zależna od większości rządzącej – od szczebla PKW w dół (a PKW bada też finanse partii politycznych i decyduje, kto dostanie subwencję, a kto nie).

➖ Komisarze wyborczy nie muszą być sędziami – co automatycznie oznacza, że mogą być działaczami politycznym (sędzia musi być bezpartyjny).

➖ W komisjach wyborczych uprzywilejowani są przedstawiciele partii (kosztem komitetów wyborczych).

➖ Ograniczona została możliwość głosowania korespondencyjnego (zachowały je tylko osoby z niepełnosprawnościami).

Oprócz tego nie zostały rozwiązane dawno sygnalizowane problemy:

➖ Nie ma przepisów o prekampanii wyborczej czyli o tym, co wolno kandydatom, zanim oficjalnie rozpocznie się kampania wyborcza.

➖ Nadal są kłopoty z dostępnością lokali wyborczych dla osób z niepełnosprawnościami – nawet jeśli same lokale są już dostępne, to nie ma wjazdów, chodniki są krzywe, nie ma parkingów, krawężniki utrudniają wjazd osobie na wózku).

➖ Nadal problem z głosowaniem mają osoby bezdomne. Nadal też osoby ubezwłasnowolnione nie mają praw wyborczych, co tylko pokazuje jak drastycznym i przestarzałym środkiem jest ubezwłasnowolnienie – osobę, która ma z czymś w życiu kłopoty należy wspierać w podejmowaniu decyzji, a nie pozbawiać ją wszelkich możliwości decydowania o sobie.

ARTYKUŁ 63 – PRAWO DO PETYCJI, WNIOSKÓW I SKARG

Strona 44

KAŻDY MA PRAWO SKŁADAĆ PETYCJE, WNIOSKI I SKARGI W INTERESIE PUBLICZNYM, WŁASNYM LUB INNEJ OSOBY - ZA JEJ ZGODĄ - DO ORGANÓW WŁADZY PUBLICZNEJ ORAZ DO ORGANIZACJI I INSTYTUCJI SPOŁECZNYCH W ZWIĄZKU Z WYKONYWANymi PRZEZ NIE ZADANIAMI ZLECONYMI Z ZAKRESU ADMINISTRACJI PUBLICZNEJ. TRYB ROZPATRYWANIA PETYCJI, WNIOSKÓW I SKARG OKREŚLA USTAWA.

Na co zwrócić uwagę?

Prawo to przysługuje każdemu, a więc nie tylko obywatelom polskim.

Wniosek dotyczy poprawy działania instytucji i kieruje się go do niej. Skargę zaś na działanie tej instytucji – do instytucji nadzorującej. Petycja to nowe prawo, które weszło w życie jesienią 2015 r. Istotne tu jest to, że jeśli napiszemy petycję, to musi ona zostać opublikowana w Biuletynie Informacji Publicznej (skarg i wniosków się nie publikuje). Po dwóch miesiącach opublikowana musi być też odpowiedź. A jeśli źle wybraliśmy instytucję-adresata, to musi ona sama przekazać petycję „właściwemu organowi”.

 Aby prawo to nie było tylko papierowe, potrzebny jest skuteczny mechanizm kontroli tego, by skargi i wnioski były rzeczywiście rozpatrywane. Dostępne narzędzia okazują się nieskuteczne. Zwłaszcza nadzór wojewodów nad przyjmowaniem i rozpatrywaniem skarg i wniosków kierowanych do gmin i powiatów nie przynosi oczekiwanego rezultatu.

 Drobna rzecz, a cieszy: Pewien pan napisał petycję do Senatu o zmianę Konstytucji. Najpierw Senat ją odrzucił przyjmując, że petycja nie może mieć takiego tematu. Ale potem, po interwencji RPO, zmienił zdanie.

ARTYKUŁ 64 – PRAWO DO WŁASNOŚCI

1. KAŻDY MA PRAWO DO WŁASNOŚCI, INNYCH PRAW MAJĄTKOWYCH ORAZ PRAWO DZIEDZICZENIA.

2. WŁASNOŚĆ, INNE PRAWA MAJĄTKOWE ORAZ PRAWO DZIEDZICZENIA PODLEGAJĄ RÓWNEJ DLA WSZYSTKICH OCHRONIE PRAWNEJ.

3. WŁASNOŚĆ MOŻE BYĆ OGRANICZONA TYLKO W DRODZE USTAWY I TYLKO W ZAKRESIE, W JAKIM NIE NARUSZA ONA ISTOTY PRAWA WŁASNOŚCI.

Strona 45

Konstytucja rozróżnia własność od innych praw majątkowych i wyraźnie akcentuje jej wyższą rangę. W wyjątkowych sytuacjach ograniczenie prawa własności jest możliwe – ale tylko w drodze ustawy

Kto by się spodziewał, że w tej dziedzinie mamy aż taką masę problemów...

 Nie ma ustawy reprivatyzacyjnej, przez co procesy reprivatyzacyjne toczą się w całym kraju według niejasnych i nie zawsze sprawiedliwych zasad. Jedyne reprivatyzacyjny rozwiązany problem dotyczy mienia kościelnego. Jedyną zaś ustawą – dotyczy Komisji Reprivatyzacyjnej w Warszawie – ale ze względu na wady prawne i proceduralne może się ona przyczynić do kolejnych komplikacji dla ludzi.

 Nadal są kłopoty z rekompensatą za mienie zabużańskie – drobne, ale w praktyce uniemożliwiające ludziom realizację ich praw.

 Ale jeśli mieszkasz koło lotniska, to będziesz miał szansę na wystąpienie o odszkodowanie z powodu utraty wartości mieszkania (tu Trybunał Konstytucyjny zgodził się w 2018 r. z RPO, że ustawowe dwa lata to za mało - i nakazał zmianę przepisów, czekamy).

 Inwestycje infrastrukturalne (np. linie przesyłowe) rujną ludziom własność (nie da się np. prowadzić agroturystyki, kiedy pod domem stanął słup linii wysokiego napięcia).

 Ogromny problem mają właściciele ziemi rolnej – bo praktycznie nie daje się jej sprzedawać nierolnikom. Nawet jeśli inne przepisy to nakazują (np. kopalnia ma odkupić ziemię zrujnowaną przez siebie – ale nie jest rolnikiem...).

 Właściciel nieruchomości wpisywanej do ewidencji zabytków ani nie uczestniczy w takim „postępowaniu”, ani też nie jest zawiadamiany o samym wpisie – mimo że skutkuje on nałożeniem ograniczeń w korzystaniu z własności.

ARTYKUŁ 65 – WOLNOŚĆ WYBORU I WYKONYWANIA ZAWODU. PRAWA PRACOWNICZE

Strona 46

1. KAŻDEMU ZAPEWNIĄ SIĘ WOLNOŚĆ WYBORU I WYKONYWANIA ZAWODU ORAZ WYBÓR MIEJSCA PRACY. WYJĄTKI OKREŚLA USTAWA.
2. OBOWIĄZEK PRACY MOŻE BYĆ NAŁOŻONY TYLKO PRZEZ USTAWĘ.
3. STAŁE ZATRUDNIANIE DZIECI DO LAT 16 JEST ZAKAZANE. FORMY I CHARAKTER DOPUSZCZALNEGO ZATRUDNIANIA OKREŚLA USTAWA.
4. MINIMALNĄ WYSOKOŚĆ WYNAGRODZENIA ZA PRACĘ LUB SPOSÓB USTALANIA TEJ WYSOKOŚCI OKREŚLA USTAWA.
5. WŁADZE PUBLICZNE PROWADZĄ POLITYKĘ ZMIERZAJĄCĄ DO PEŁNEGO, PRODUKTYWNEGO ZATRUDNIENIA POPRZEZ REALIZOWANIE PROGRAMÓW ZWALCZANIA BEZROBOCIA, W TYM ORGANIZOWANIE I WSPIERANIE PORADNICTWA I SZKOLENIA ZAWODOWEGO ORAZ ROBÓT PUBLICZNYCH I PRAC INTERWENCYJNYCH.

Co to znaczy?

Konstytucja nie mówi o prawie jednostki do pracy, określa jednak zadania władz publicznych, by zapewnić pełne produktywne zatrudnienie. Z tego artykułu można wyprowadzić prawo pracownika do minimalnego wynagrodzenia.

Jakie mamy z tym kłopoty?

- Nauczyciele, w związku z likwidacją gimnazjów, boją się, że stracą pracę
- Piłkarze nie są chronieni prawem pracy, nie mają też zabezpieczenia emerytalnego.
- Nie wiadomo, kto ma zapłacić zaległy ZUS, jeśli umowa traktowana jako umowa o dzieło była faktycznie umową o pracę?
- Od połowy 2017 r. pracownik może dochodzić swoich praw nie tylko przed sądem właściwym ze względu na siedzibę agencji pracy tymczasowej, ale także u siebie, blisko domu.
- Lekarz i dentysta ukarani przez samorząd zawodowy skreśleniem z listy, nie mogą się ubiegać o ponowny wpis, co mogą zrobić przedstawiciele innych zawodów medycznych.
- Psychologowie nadal nie mają swojego samorządu, który ma dbać o przestrzeganie standardów zawodu i zasad etyki.

ARTYKUŁ 66 – PRAWO DO BHP ORAZ PRAWO DO URLOPU

1. KAŻDY MA PRAWO DO BEZPIECZNYCH I HIGIENICZNYCH WARUNKÓW PRACY. SPOSÓB REALIZACJI TEGO PRAWA ORAZ OBOWIĄZKI PRACODAWCY OKREŚLA USTAWA.

2. PRACOWNIK MA PRAWO DO OKREŚLONYCH W USTAWIE DNI WOLNYCH OD PRACY I COROCZNYCH PŁATNYCH URLOPÓW; MAKSYMALNE NORMY CZASU PRACY OKREŚLA USTAWA.

Analizując ten artykuł warto pamiętać o konstytucyjnej zasadzie ochrony pracy (art. 24) oraz prawie do ochrony zdrowia (art. 68).

 Praca operatorów żurawi nie jest regulowana przepisami o bezpieczeństwie i higienie pracy. W wyniku tego stale pogarszają się warunki pracy, a niebezpieczne zdarzenia nierzadko kończą się wypadkiem. Od pięciu lat nie udaje się przygotować odpowiedniego rozporządzenia

 Liczba spraw przydzielonych referentom w sądach nie do końca zależy od tego, ile faktycznie są w pracy. Przy przydziale spraw Regulamin urzędowania sądów powszechnych pomija sytuację osób korzystających z dłuższych urlopów wychowawczych albo z urlopów rodzicielskich i wychowawczych.

ARTYKUŁ 67 – PRAWO DO ZABEZPIECZENIA SPOŁECZNEGO

Strona 48

1. OBYWATEL MA PRAWO DO ZABEZPIECZENIA SPOŁECZNEGO W RAZIE NIEZDOLNOŚCI DO PRACY ZE WZGLĘDU NA CHOROBY LUB INWALIDZTWO ORAZ PO OSIĄGNIĘCIU WIEKU EMERYTALNEGO. ZAKRES I FORMY ZABEZPIECZENIA SPOŁECZNEGO OKREŚLA USTAWA.

2. OBYWATEL POZOSTAJĄCY BEZ PRACY NIE Z WŁASNEJ WOLI I NIE MAJĄCY INNYCH ŚRODKÓW UTRZYMANIA MA PRAWO DO ZABEZPIECZENIA SPOŁECZNEGO, KTÓREGO ZAKRES I FORMY OKREŚLA USTAWA.

To znaczy, że Polska musi mieć system zabezpieczenia społecznego. Prawo do korzystania z niego przysługuje obywatelom polskim.

Czy są z tym problemy?

- Złożenie wniosku o emeryturę w czerwcu skutkuje niższym wymiarem emerytury w porównaniu do złożenia wniosku w pozostałych jedenastu miesiącach. Różnice mogą wynosić od ok. 50 do nawet 300 zł.
- Opiekunowie osób z niepełnosprawnościami po zakończeniu tej opieki mają kłopoty z otrzymaniem prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy.
- Do Rzecznika wpłynęło ponad 1,5 tys. wniosków od osób objętych ustawą „dezubekizacyjną”, nie tylko byłych funkcjonariuszy PRL, ale także wdów i sierot po tych funkcjonariuszach, w tym osób z niepełnosprawnościami, którym w wyniku nowych przepisów zostały obniżone świadczenia.
- Gdy mieszkaniec domu pomocy społecznej kończy 100 lat, musi więcej płacić za pobyt w DPS. Jest tak dlatego, że uzyskuje prawo do dodatkowego świadczenia honorowego, a ono podwyższa jego dochód.
- Osoba, która ukończyła 75 lat, ma formalnie prawo od zasiłku pielęgnacyjnego (jeśli potrzebuje opieki) i do dodatku pielęgnacyjnego. Nie można jednak obu świadczeń łączyć, a dodatek przyznawany jest automatycznie, co praktycznie wyklucza seniorów z zasiłku pielęgnacyjnego (a jeśli go dostali, powinni go zwrócić).

ARTYKUŁ 68 UST. 1 – PRAWO DO OCHRONY ZDROWIA

KAŻDY MA PRAWO DO OCHRONY
ZDROWIA

Strona 49

Co to znaczy?

Artykuł ten jest on przedmiotem licznych dyskusji, które dotyczą głównie charakteru zagwarantowanego w nim prawa. Przepis został sformułowany w taki sposób by nie mógł stworzyć po stronie obywatela żadnych roszczeń, nie oznacza to jednak, że nie można wyciągnąć z niego innych wniosków. Normy programowe można odczytywać w taki sposób, że jest w nich zagwarantowane minimum praw obywatelskich, którym odpowiada minimum obowiązków ciążących na władzy publicznej. Dlatego także na tej podstawie obywatele mogą dochodzić swoich praw.

Czy są z tym problemy?

- ➖ Trudno zrozumieć, dlaczego pacjenci nie mają dostępu do leków zawierających marihuanę medyczną. Mamy już ustawę na to zezwalającą, ale nie ma do niej aktów wykonawczych, więc nie działa.
- ➖ Opieka zdrowotna jest obszarem, w którym osoby głuche i głuchoniewidome doświadczają szczególnie dotkliwie dyskryminacji.
- ➖ Pacjent ma prawo do wyrażenia świadomej zgody na zabieg medyczny. Wyraźnym naruszeniem tego prawa pacjenta są przypadki odbierania od pacjentek ciężarnych i rodzących tzw. zgód blankietowych na kilka kolejnych zabiegów
- ➖ Od 23 lipca 2017 r. wprowadzono recepty na lek antykoncepcyjny ellaOne. W polskich realiach może to uniemożliwić korzystanie z tej formy antykoncepcji dużemu gronu pacjentek, bo przecież na wizytę u ginekologa w publicznej służbie zdrowia czeka się średnio 18 dni, a ellaOne, musi zostać zażyty w ciągu 120 godzin od stosunku płciowego.
- ➖ Dostęp do leków antykoncepcyjnych dodatkowo ograniczany przez stosowanie przez farmaceutów „klauszuli sumienia”.
- ➖ Jak pacjent ma się dowiedzieć, kto może mu pomóc, skoro jego lekarz odmówił działania powołując się na klauzulę sumienia? Do tej pory nie został wykonany wyrok Trybunału Konstytucyjnego, że co prawda lekarz nie ma obowiązku informowania pacjenta, ale obowiązek ten ciąży na państwie.

ARTYKUŁ 68 UST. 2 – PRAWO RÓWNEGO DOSTĘPU DO ŚWIADCZEŃ OPIEKI ZDROWOTNEJ

Strona 50

OBYWATELOM, NIEZALEŻNIE OD ICH SYTUACJI MATERIALNEJ, WŁADZE PUBLICZNE ZAPEWNIĄJĄ RÓWNY DOSTĘP DO ŚWIADCZEŃ OPIEKI ZDROWOTNEJ FINANSOWANEJ ZE ŚRODKÓW PUBLICZNYCH. WARUNKI I ZAKRES UDZIELANIA ŚWIADCZEŃ OKREŚLA USTAWA.

Równy dostęp to nie gwarancja bezpłatności – choćby podstawowych świadczeń. Z samą równością też mamy kłopoty.

- ➖ Lekarzy i zwłaszcza pielęgniarek brakuje coraz bardziej. Zdarzają się przypadki, gdy na dyżurze pielęgniarka opiekuje się ponad trzydziestoma pacjentami
- ➖ Jeśli mieszka się w małej miejscowości bez komunikacji publicznej z większym ośrodkiem, do lekarza specjalisty można dojechać tylko prywatnym samochodem. Co mają zrobić ci, którzy samochodu nie mają?
- ➖ Kolejki do bezpłatnych świadczeń są coraz dłuższe. Zapisuje się pacjentów na listy oczekujących na zabieg na kolejne lata, a nawet dekady (mediana dla przypadku „stabilnego” zaćmy w roku 2016 wyniosła 585 dni).
- ➖ Pacjenci mają problemy z dostępem do nowoczesnych i skutecznych leków zagranicznych.
- ➖ Chronicznie niedofinansowana jest ochrona zdrowia psychicznego
- ➖ Zagrożeniem dla dostępności świadczeń może okazać się wprowadzenie tzw. sieci szpitali.
- ➖ O ile na Mazowszu znieczula się w co czarty poród, to w lubuskim – co setny.
- ➖ Na Podkarpaciu z powodu klauzuli sumienia legalna aborcja w publicznych szpitalach jest niedostępna.
- ➖ Osoby bezdomne i inne osoby nieuzyskujące dochodu często nie są w stanie dopełnić formalności związanych z nabyciem prawa do bezpłatnej służby zdrowia.

ARTYKUŁ 68 UST. 3 – PRAWO DO SZCZEGÓLNEJ OPIEKI ZDROWOTNEJ DLA GRUP WRAŻLIWYCH

WŁADZE PUBLICZNE SĄ OBOWIĄZANE DO ZAPEWNIENIA SZCZEGÓLNEJ OPIEKI ZDROWOTNEJ DZIECIOM, KOBIETOM CIĘŻARNYM, OSOBOM NIEPEŁNOSPRAWNYM I OSOBOM W PODESZŁYM WIEKU.

Co to znaczy?

Z tego artykułu wynika obowiązek dla władz a nie prawo dla człowieka. Państwo musi dbać o osoby w szczególnej sytuacji – ale ma w tym zakresie dużą swobodę

Trzeba jednak zauważyć, że problemy, z jakimi się ludzie zmagają, mogą sugerować problemy z realizacją tego zapisu Konstytucji.

- Standardy opieki okołoporodowej są nie tylko nieprzestrzegane, ale i wiedza o ich istnieniu bywa znikoma zarówno wśród samych pacjentek, jak i personelu medycznego.
- To, w jaki sposób rodzic może przebywać ze swoim chorym dzieckiem w szpitalu, zależy od warunków lokalowych i woli władz tego szpitala – nie mamy w tym zakresie jasnych standardów.
- Opieka geriatryczna nie jest kompleksowa ani skoordynowana, a z „sieci szpitali” wypadły oddziały geriatryczne – tymczasem w starzejącym się społeczeństwie państwo powinno przykładać coraz większą wagę do opieki zdrowotnej nad seniorami.

ARTYKUŁ 68 UST. 4 – ZWALCZANIE CHORÓB EPIDEMICZNYCH I ZAPOBIEGANIE DEGRADACJI ŚRODOWISKA

Strona 52

WŁADZE PUBLICZNE SĄ
OBOWIĄZANE DO ZWALCZANIA
CHORÓB EPIDEMICZNYCH I
ZAPOBIEGANIA NEGATYWNYM DLA
ZDROWIA SKUTKOM DEGRADACJI
ŚRODOWISKA.

Co to znaczy?

W tym przepisie chodzi przede wszystkim o podejmowanie działań prewencyjnych, tj. profilaktycznych, edukacyjnych, dbałość o higienę, kontrolę zakażeń oraz leczenie chorób epidemicznych.

Czy są z tym problemy?

Przepisy dotyczące tajemnicy lekarskiej w stosunku do osób bliskich pacjenta zarażonego HIV lub chorego na AIDS, który nie poinformował o niebezpieczeństwie zarażenia się, są nieprecyzyjne i niespójne.

Obywatele skarżą się Rzecznikowi na obowiązek szczepień ochronnych. Problem jest złożony i wymaga pogodzenia autonomii oraz interesów jednostki z wymogami zdrowia publicznego. Rzecznik, rozumiejąc obawy rodziców, stoi jednak na stanowisku, że realizacja programu szczepień ochronnych mieści się w zakresie konstytucyjnych obowiązków władz publicznych.

ARTYKUŁ 68 UST. 5 – ROZWÓJ KULTURY FIZYCZNEJ

WŁADZE PUBLICZNE POPIERAJĄ ROZWÓJ KULTURY
FIZYCZNEJ, ZWŁASZCZA WŚRÓD DZIECI I MŁODZIEŻY.

Strona 53

Co to znaczy?

Zadanie to może być realizowane poprzez budowę obiektów sportowych, ścieżek rowerowych, lodowisk, basenów, organizowanie konkursów dla dzieci i młodzieży, popieranie tego typu działań oraz prowadzenie kampanii nakłaniających do uprawiania sportu.

Czy są z tym problemy?

— Każdego roku w Polsce latem tonie wiele osób, tymczasem na kąpieliskach **brakuje ratowników**. Problem może wynikać z niedofinansowania Wodnego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego. Powinno być – zgodnie z przepisami ustawy o bezpieczeństwie osób przebywających na obszarach wodnych – dofinansowane przez samorządy lokalne z dotacji celowych z budżetu państwa. W praktyce jednak pieniędzy tych jest za mało.

ARTYKUŁ 69 – POMOC NA RZECZ OSÓB Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIAMI

Strona 54

OSOBOM NIEPEŁNOSPRAWNYM WŁADZE PUBLICZNE UDZIELAJĄ, ZGODNIE Z USTAWĄ, POMOCY W ZABEZPIECZANIU EGZYSTENCJI, PRZYSPOBIENIU DO PRACY ORAZ KOMUNIKACJI SPOŁECZNEJ.

Co to znaczy?

Przepis ten wyraźnie wskazuje na obowiązki władz publicznych. Udzielenie pomocy osobom z niepełnosprawnościami, by mogły prowadzić życie w społeczeństwie, dotyczyć ma trzech dziedzin: egzystencji, pracy i komunikacji społecznej.

Czy są z tym problemy?

- ➖ Osoby z niepełnosprawnościami i starsze mają prawo, by pomoc i wsparcie otrzymywać w środowisku zamieszkania. Nie powinniśmy się godzić na to, by podstawową formą pomocy było kierowanie do domów pomocy społecznej i placówek leczniczych. Państwo za mało robi w tej dziedzinie.
- ➖ Osoby z niepełnosprawnościami są dyskryminowane w takich obszarach życia jak oświata i szkolnictwo wyższe, opieka zdrowotna, czy dostęp do dóbr i usług. W tym zakresie nie chroni ich jednak ustawa „o równym traktowaniu”.
- ➖ Nie umiemy wspierać rodziców z niepełnosprawnością, którzy ze względu na specyfikę swej niepełnosprawności napotykać na poważne bariery w wykonywaniu funkcji rodzicielskich
- ➖ Państwo nie pomaga też rodzicom dzieci z niepełnosprawnościami, a przede wszystkim opiekunom dorosłych osób z niepełnosprawnościami. Nie chodzi tu tylko o wystarczające wsparcie finansowe, ale też o całą infrastrukturę, dzięki której opieka nad osobami zależnymi nie spadnie wyłącznie na barki rodziny.
- ➖ Rząd przygotował program wsparcia taniego budownictwa Mieszkanie Plus bez uwzględnienia potrzeb osób z niepełnosprawnościami – nowe tanie bloki nie muszą mieć **wind**.
- ➖ Trzeba zmienić ustawę o radiofonii i telewizji, tak by precyzyjnie określić obowiązki nadawców wobec odbiorców z różnymi niepełnosprawnościami.

ARTYKUŁ 70 UST. 1 – PRAWO DO NAUKI

KAŻDY MA PRAWO DO NAUKI. NAUKA DO 18 ROKU ŻYCIA
JEST OBOWIĄZKOWA. SPOSÓB WYKONYWANIA OBOWIĄZKU
SZKOLNEGO OKREŚLA USTAWA.

Strona 55

Co to znaczy?

Bez prawa do nauki nie można dobrze korzystać z pozostałych wolności i praw.

Tymczasem na realizację prawa do nauki wpływ mają negatywne konsekwencje reformy oświaty:

- Pogorszenie warunków nauczania - głównym efektem likwidacji gimnazjów i reformy edukacji jest zwiększenie liczby dzieci w szkołach podstawowych.
- Kumulacja roczników - w roku szkolnym 2019/2020 do liceów, techników i branżowych szkół pierwszego stopnia, trafią zarówno dzieci kończące klasę III gimnazjum, jak i dzieci kończące klasę VIII szkoły podstawowej.
- Często zgłaszane Rzecznikowi pytanie dotyczy tego, czy uczeń pełnoletni ma prawo sam usprawiedliwić swoją nieobecność w szkole. Rzecznik uważa, że tak – bo z chwilą uzyskania pełnoletności dana osoba może samodzielnie wpływać na swoją sytuację prawną.
- Młoda kobieta skończyła liceum w Stanach Zjednoczonych i chciała studiować na polskim uniwersytecie medycznym. Niestety, na amerykańskim dyplomie nie było oceny z chemii, Okazało się, że egzaminu maturalnego z chemii zdać nie może, bo ma świadectwo uprawniające do studiów w Polsce. A że nie na medycynie, to trudno – ale takie mamy przepisy.

ARTYKUŁ 70 UST. 2-3 – BEZPŁATNOŚĆ NAUKI. PRAWO DO SZKÓŁ PRYWATNYCH

Strona 56

2. NAUKA W SZKOŁACH PUBLICZNYCH JEST BEZPŁATNA. USTAWA MOŻE DOPUŚCIĆ ŚWIADCZENIE NIEKTÓRYCH USŁUG EDUKACYJNYCH PRZEZ PUBLICZNE SZKOŁY WYŻSZE ZA ODPLATNOŚCIĄ.

3. RODZICE MAJĄ WOLNOŚĆ WYBORU DLA SWOICH DZIECI SZKÓŁ INNYCH NIŻ PUBLICZNE. OBYWATELE I INSTYTUCJE MAJĄ PRAWO ZAKŁADANIA SZKÓŁ PODSTAWOWYCH, PONADPODSTAWOWYCH I WYŻSZYCH ORAZ ZAKŁADÓW WYCHOWAWCZYCH. WARUNKI ZAKŁADANIA I DZIAŁALNOŚCI SZKÓŁ NIEPUBLICZNYCH ORAZ UDZIAŁU WŁADZ PUBLICZNYCH W ICH FINANSOWANIU, A TAKŻE ZASADY NADZORU PEDAGOGICZNEGO NAD SZKOŁAMI I ZAKŁADAMI WYCHOWAWCZYMI, OKREŚLA USTAWA.

Co to znaczy?

Zasada bezpłatności dotyczy jedynie szkół publicznych, dlatego ich funkcjonowanie musi być w całości finansowane ze środków publicznych.

Wolność zakładania i prowadzenia odpłatnych szkół niepublicznych jest elementem wolności gospodarczej. W publicznych szkołach wyższych dopuszczalne jest tworzenie równoległych systemów studiów odpłatnych.

Z przepisu o wolności wyboru typu szkoły – publicznej lub niepublicznej – można również wyprowadzić zakaz dyskryminowania szkół niepublicznych i ich uczniów.

ARTYKUŁ 70 UST. 4 – RÓWNY DOSTĘP DO WYKSZTAŁCENIA

WŁADZE PUBLICZNE ZAPEWNIAJĄ OBYWATEŁOM POWSZECHNY I RÓWNY DOSTĘP DO WYKSZTAŁCENIA. W TYM CELU TWORZĄ I WSPIERAJĄ SYSTEMY INDYWIDUALNEJ POMOCY FINANSOWEJ I ORGANIZACYJNEJ DLA UCZNIÓW I STUDENTÓW. WARUNKI UDZIELANIA POMOCY OKREŚLA USTAWA.

Strona 57

Co to znaczy?

Bez prawa do nauki nie można dobrze korzystać z pozostałych wolności i praw. Powszechność nauki oznacza, że każda osoba objęta obowiązkiem szkolnym musi mieć zapewnioną możliwość nauki w szkole publicznej, chyba że decyduje się na korzystanie z oferty szkół niepublicznych. Z zasady powszechności wynika także, że osoby, które ukończyły 18 lat, również muszą mieć zagwarantowaną możliwość pobierania nauki w szkołach na różnych szczeblach.

Zasada powszechnego i równego dostępu do wykształcenia odnosi się jedynie do obywateli Rzeczypospolitej. Zasada ta dotyczy kształcenia w systemie szkolnictwa publicznego.

Jakie mamy kłopoty z tą zasadą?

- ➖ Rodzice dzieci z niepełnosprawnościami skarżą się na problemy związane z dowozem dzieci do szkół. Trudności te nierzadko prowadzą do sytuacji, w której uczniowie nie realizują obowiązku szkolnego.
- ➖ Najliczniejszą grupę stanowiły skargi na sposób finansowania transportu dzieci z niepełnosprawnościami i ich opiekunów do przedszkoli, szkół lub specjalistycznych ośrodków.
- ➖ Podstawową formą edukacji dla uczniów z niepełnosprawnościami powinna być edukacja włączająca, która zakłada naukę w klasie z rówieśnikami. Po zmianie przepisów uczniowie z niepełnosprawnościami mogą korzystać z nauczania indywidualnego jedynie w miejscu swojego zamieszkania.
- ➖ Polacy, którzy chodzą do szkoły za granicą, nie mieli prawa do zniżek w komunikacji, bo nie mają polskich legitymacji szkolnych. W 2017 r. sytuacja się poprawiła.

ARTYKUŁ 70 UST. 5 – AUTONOMIA SZKÓŁ WYŻSZYCH

Strona 58

ZAPEWNIA SIĘ AUTONOMIĘ SZKÓŁ WYŻSZYCH NA ZASADACH
OKREŚLONYCH W USTAWIE.

Co to znaczy?

Poprzez tę zasadę Konstytucja chroni sferę wolności prowadzenia badań naukowych i kształcenia w ramach obowiązującego porządku prawnego. Władzom szkół wyższych musi być pozostawiona sfera swobodnego decydowania o nauce i nauczaniu, decydowania o organizacji wewnętrznej i władzach uczelni, toku nauczania, zasadach przyjmowania studentów, określenia ich praw i obowiązków. Szczególnie istotne jest w tym wypadku zadbanie o odpowiednie gwarancje praw studentów i studentek.

Jakie mamy kłopoty z tą zasadą?

- ⚠️ Absolwenci szkół ponadpodstawowych, którzy zdali maturę przed rokiem 2004/2005, skarżyli się Rzecznikowi, że wyniki na ich świadectwach nie są uwzględniane podczas rekrutacji na uczelnie, które kształcą na kierunkach lekarskich.
- ⚠️ W procesie rekrutacji na uczelnie wyższe kształcące przyszłych lekarzy nie jest uwzględniany stopień trudności matury różny w różnych latach (określa go wynik matury w skali centylowej, czyli takiej, która pokazuje realne miejsce maturzysty na tle innych zdających).
- ⚠️ Jeśli komisja źle sprawdzi pracę maturalną, a po odwołaniu błąd zostanie usunięty i maturzysta dostanie świadectwo maturalne (lub zostanie ono poprawione), młody człowiek może mieć problem z terminowym złożeniem dokumentów w procesie rekrutacji na studia.

ARTYKUŁ 71 – DOBRO RODZINY. WSPARCIE DLA RODZIN. POMOC DLA MATEK PRZED I PO URODZENIU DZIECKA

1. PAŃSTWO W SWOJEJ POLITYCE SPOŁECZNEJ I GOSPODARCZEJ UWZGLĘDNI DOBRO RODZINY. RODZINY ZNAJDUJĄCE SIĘ W TRUDNEJ SYTUACJI MATERIALNEJ I SPOŁECZNEJ, ZWŁASZCZA WIELODZIETNE I NIEPEŁNE, MAJĄ PRAWO DO SZCZEGÓLNEJ POMOCY ZE STRONY WŁADZ PUBLICZNYCH.

2. MATKA PRZED I PO URODZENIU DZIECKA MA PRAWO DO SZCZEGÓLNEJ POMOCY WŁADZ PUBLICZNYCH, KTÓREJ ZAKRES OKREŚLA USTAWA.

Co to znaczy?

Artykuł ten jest fragmentem szerszej regulacji konstytucyjnej, która formułuje zasadę pomocniczości oraz przyznania szczególnej ochrony i opieki małżeństwu, rodzinie, macierzyństwu i rodzicielstwu (art. 18).

Treścią tego prawa jest uzyskanie szczególnej pomocy ze strony władz publicznych.

Ustęp drugi reguluje sytuację matki i łączy się bezpośrednio z zasadą ochrony macierzyństwa (art. 18).

Jakie mamy kłopoty z tą zasadą?

 Do Rzecznika wpływały skargi dotyczące formy sprawowania przez rodziców pieczy nad dzieckiem po rozpadzie związku rodziców, zwanej opieką czy pieczą naprzemienną.

 Rodzice, którzy porozumeli się co do opieki naprzemiennej nad dziećmi, nie mają prawa do 500 Plus.

 Rodzice, którzy zawiesili działalność gospodarczą w celu opieki nad dzieckiem, napotykają na problemy w uzyskaniu dodatku do zasiłku rodzinnego.

ARTYKUŁ 72 – PRAWA DZIECKA

1. RZECZPOSPOLITA POLSKA ZAPEWNIĄ OCHRONĘ PRAW DZIECKA. KAŻDY MA PRAWO ŻĄDAĆ OD ORGANÓW WŁADZY PUBLICZNEJ OCHRONY DZIECKA PRZED PRZEMOCĄ, OKRUCIEŃSTWEM, WYZYSKIEM I DEMORALIZACJĄ.

2. DZIECKO POZBAWIONE OPIEKI RODZICIELSKIEJ MA PRAWO DO OPIEKI I POMOCY WŁADZ PUBLICZNYCH.

3. W TOKU USTALANIA PRAW DZIECKA ORGANY WŁADZY PUBLICZNEJ ORAZ OSOBY ODPOWIEDZIALNE ZA DZIECKO SĄ OBOWIĄZANE DO WYSŁUCHANIA I W MIARĘ MOŻLIWOŚCI UWZGLĘDNIENIA ZDANIA DZIECKA.

4. USTAWA OKREŚLA KOMPETENCJE I SPOSÓB POWOŁYWANIA RZECZNIKA PRAW DZIECKA.

Co to znaczy?

Tu Konstytucja ustala obowiązek władz publicznych do zapewnienia ochrony praw dziecka, z czym łączy się prawo każdego do żądania ochrony dziecka przed szczególnie drastycznymi naruszeniami tych praw .

Jakie mamy kłopoty z tą zasadą?

 Dziecko wychowywane przez samotnego rodzica może liczyć na wsparcie Funduszu Alimentacyjnego tylko jeśli dochód na osobę w rodzinie nie przekracza 725 zł (a od stycznia 2018 r. minimalne wynagrodzenie za pracę wynosi 2100 zł).

 Postulat RPO, aby stworzyć w Polsce tabele alimentacyjne ułatwiające ustalenie wysokości alimentów w zależności od dochodów rodzica i wieku dziecka zyskał poparcie resortu sprawiedliwości.

 Od 31 maja 2017 r. ułatwione jest karanie za niepłacenie alimentów – ale kare taką niepłacący rodzic może odbywać na wolności, w „obrączce”.

 Prawa dzieci w procesie adopcji zagranicznych mogą być naruszane. Chodzimy.in. o praktykę rozdzielania rodzeństwa oraz brak obligatoryjnego wsparcia i nadzoru postadopcyjnego.

 Dane zbierane przez organizacje pozarządowe wskazują, że ponad 90% głuchych rodziców wychowuje słyszące dzieci (KODA – z ang. Kids/Kid of Deaf Adults – słyszące dzieci niesłyszących rodziców do ukończenia 18. roku życia). Są to rodziny, w których spotykają się dwa zupełnie odmienne kulturowo i językowo światy – głuchych i słyszących

 Jak chronić dobro nienarodzonego dziecka, gdy kobieta ciężarna jest uzależniona od substancji psychoaktywnych (leków psychotropowych, narkotyków, dopalaczy, alkoholu) i pomimo ciąży substancji tych nadużywa? Łatwych odpowiedzi tu nie ma.

ARTYKUŁ 73 – WOLNOŚĆ ARTYSTYCZNA ORAZ BADAŃ NAUKOWYCH

KAŻDEMU ZAPEWNIĄ SIĘ WOLNOŚĆ TWÓRCZOŚCI ARTYSTYCZNEJ,
BADAŃ NAUKOWYCH ORAZ OGŁASZANIA ICH WYNIKÓW, WOLNOŚĆ
NAUCZANIA, A TAKŻE WOLNOŚĆ KORZYSTANIA Z DÓBR KULTURY.

Co to znaczy?

Wolności te bezpośrednio powiązane są z wolnością wyrażania poglądów (art. 54), są szczególną formą jej realizacji. Zostały one ujęte w formę prawa podmiotowego, więc wynikają z nich roszczenia indywidualne.

Jakie mamy kłopoty?

 W 2016 r. Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego wydał zarządzenie o połączeniu gdańskiego Muzeum II Wojny Światowej z nowo utworzonym Muzeum na Westerplatte. Do Rzecznika wpłynęły w związku z tym liczne skargi osób, które przekazały na rzecz Muzeum II Wojny Światowej pamiątki rodzinne.

Naczelny Sąd Administracyjny uznał jednak, że decyzja o połączeniu – mimo że nie dotyczy wewnętrznego życia Ministerstwa, ale obywateli - nie podlega ocenie sądów administracyjnych.

ARTYKUŁ 74 – BEZPIECZEŃSTWO EKOLOGICZNE ORAZ OCHRONA ŚRODOWISKA

Strona 62

- 1** WŁADZE PUBLICZNE PROWADZĄ POLITYKĘ ZAPEWNIAJĄCĄ BEZPIECZEŃSTWO EKOLOGICZNE WSPÓŁCZESNEMU I PRZYSZŁYM POKOLENIOM.
- 2**. OCHRONA ŚRODOWISKA JEST OBOWIĄZKIEM WŁADZ PUBLICZNYCH.
- 3**. KAŻDY MA PRAWO DO INFORMACJI O STANIE I OCHRONIE ŚRODOWISKA.
- 4**. WŁADZE PUBLICZNE WSPIERAJĄ DZIAŁANIA OBYWATELI NA RZECZ OCHRONY I POPRAWY STANU ŚRODOWISKA.

Co to znaczy?

Ochrona środowiska jest jedną z zasadniczych wartości chronionych przez Konstytucję.

Ochrona środowiska to całokształt działań i narzędzi, które przeciwdziałają pogorszeniu się stanu środowiska. Adresatem tych obowiązków są władze publiczne.

Jakie mamy kłopoty?

- **Smog** – problem ten dotyczy nie tylko regionów kraju tradycyjnie kojarzonych z rozwiniętym przemysłem oraz aglomeracji, ale całego kraju. Skala zagrożenia dla zdrowia i życia obywateli wymaga podjęcia szeroko zakrojonych, systemowych działań, albowiem obecnie istniejące mechanizmy nie przynoszą oczekiwanych rezultatów.
- **Smród** – w roku 2017 nadal nie wprowadzono przepisów określających standardy jakości zapachowej powietrza, a to nie pozwala ludziom bronić się przed śmierdzącymi inwestycjami w pobliżu domów.
- **Wycinane drzewa** – zmiana prawa pozwoliła od początku 2017 r. na masową wycinkę drzew na prywatnych działkach.

ARTYKUŁ 75 – POLITYKA MIESZKANIOWA ORAZ OCHRONA PRAW LOKATORÓW

1 WŁADZE PUBLICZNE PROWADZĄ POLITYKĘ SPRZYJAJĄCĄ ZASPOKOJENIU POTRZEB MIESZKANIOWYCH OBYWATELI, W SZCZEGÓLNOŚCI PRZECIWDZIAŁAJĄ BEZDOMNOŚCI, WSPIERAJĄ ROZWÓJ BUDOWNICTWA SOCJALNEGO ORAZ POPIERAJĄ DZIAŁANIA OBYWATELI ZMIERZAJĄCE DO UZYSKANIA WŁASNEGO MIESZKANIA.

2. OCHRONĘ PRAW LOKATORÓW OKREŚLA USTAWA.

Strona 63

Co to znaczy?

Twórcy Konstytucji powstrzymali się od sformułowania prawa do mieszkania, jako prawa podmiotowego obywateli. Artykuł ten nakłada jednak pewne obowiązki na władze publiczne w tym zakresie: chodzi o prowadzenie polityki sprzyjającej zaspokajaniu potrzeb mieszkaniowych obywateli.

Jakie mamy kłopoty?

- Kto ma być bezwzględnie chroniony przed eksmisją na bruk? W 2017 r. zgodnie z postulatami Rzecznika rząd wycofał się z pomysłu, by usunąć przepis gwarantujący ochronę przed eksmisją na bruk: kobiet w ciąży, małoletnich, osób z niepełnosprawnościami czy obłożnie chorych. Niestety, korzystający z mieszkań w ramach Programu 500+ (tzw. najem instytucjonalny) nie będą chronieni przed eksmisją „na bruk”. Dotyczy to też właścicieli mieszkań kupionych na kredyt (w tym za tzw. kredyty „frankowe”).
- W Warszawie część dzielnic odmawiała potwierdzenia prawa najmu do mieszkania po zmarłym najemcy, jeśli nieruchomości została zwrócona spadkobiercom dawnych właścicieli. Zdaniem RPO to nieuprawnione
- Nie mamy spójnych regulacji dotyczących ochrony właścicieli mieszkań spółdzielczych w przypadku upadłości spółdzielni mieszkaniowej
- Zdarzało się, że mieszkańcy płacili za media, a spółdzielnia mieszkaniowa nie regulowała należności wobec dostawców
- Członkowie spółdzielni mają też problem, jeśli uzyskali prawo do spółdzielczego mieszkania własnościowego w budynku na gruncie o nieuregulowanym stanie prawnym, (tj. na gruncie, do którego spółdzielnia mieszkaniowej nie przysługuje prawo własności ani prawo użytkowania wieczystego).
- Wielu właścicieli książeczek mieszkaniowych nie może skorzystać z premii gwarancyjnych, bowiem dostaje się je tylko na wskazane ustawowo potrzeby mieszkaniowe. Jeśli ktoś akurat takich potrzeb nie ma, nie jest w stanie wykorzystać oszczędności sprzed lat.

ARTYKUŁ 76 – OCHRONA PRAW KONSUMENTÓW

Strona 64

WŁADZE PUBLICZNE CHRONIĄ KONSUMENTÓW, UŻYTKOWNIKÓW I NAJEMCÓW PRZED DZIAŁANAMI ZAGRAŻAJĄCYMI ICH ZDROWIU, PRYWATNOŚCI I BEZPIECZEŃSTWU ORAZ PRZED NIEUCZCIWYMI PRAKTYKAMI RYNKOWYMI. ZAKRES TEJ OCHRONY OKREŚLA USTAWA.

Co to znaczy?

Konstytucja nakłada na władze publiczne obowiązek ochrony praw konsumentów, użytkowników i najemców przed działaniami, które mogą zagrozić ich zdrowiu, prywatności i bezpieczeństwu. Konstytucja chroni też konsumenta przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi.

Jak to wygląda w praktyce?

 Osoby, które mają kłopoty z kredytem „frankowym”, bardzo często nie znają swoich praw, nie wiedzą, jak skorzystać z bezpłatnej pomocy i z jakimi uwagami i reklamacjami występować do banków. Praktycznie jedyną formą pomocy, jaka była dostępna w 2017 r., były spotkania organizowane przez Rzecznika Praw Obywatelskich o Rzecznika Finansowego w 14 miejscowościach w kraju

 Po stwierdzeniu niekonstytucyjności bankowego tytułu egzekucyjnego i wyeliminowaniu go z porządku prawnego, banki zaczęły masowo korzystać z możliwości dochodzenia swoich roszczeń w postępowaniu nakazowym. Tymczasem banki powinny być traktowane w taki sam sposób, jak inne podmioty prawa prywatnego i uczestnicy obrotu cywilnoprawnego.

 Ludzie mają kłopoty, jeśli wpłacali pieniądze deweloperowi za pośrednictwem banku, który ogłosił upadłość (chodzi o SK Bank czyli Spółdzielczy Bank Rzemiosła i Rolnictwa w Wołominie).

 Czy czynności bankowe dokonywane przez podmiot działający bez zezwolenia jest w ogóle ważna? Sąd Najwyższy wyjaśnił w 2017 r., że tak, jest ważna, lecz nie stwarza ona podstawy do pobierania oprocentowania, prowizji, opłat ani innego wynagrodzenia.

 Żeby zareklamować towar lub usługę kupioną przez telefon, często potrzebny jest dostęp do nagrania rozmowy. Tymczasem zasady przechowywania nagrań ze sprzedaży dóbr i usług przez telefon nie chronią dobrze praw konsumentów.

 W elektronicznym postępowaniu upominawczym wierzyciele mogą bez końca dochodzić roszczeń przedawnionych. W systemie jest bowiem luka.

ARTYKUŁ 77 UST. 1 – ODPOWIEDZIALNOŚĆ ODSZKODOWAWCZA WŁADZY PUBLICZNEJ

KAŻDY MA PRAWO DO WYNAGRODZENIA SZKODY, JAKA
ZOSTAŁA MU WYRZĄDZONA PRZEZ NIEZGODNE Z PRAWEM
DZIAŁANIE ORGANU WŁADZY PUBLICZNEJ.

Strona 65

Co to znaczy?

Przepis ten obejmuje każdego, komu została wyrządzona szkoda przez niezgodne z prawem działanie organu władzy publicznej. Ponadto oznacza on, że prawo do wynagrodzenia szkody przysługuje nie tylko obywatelowi polskiemu, ale także obcokrajowcom.

Czy ustawy dobrze oddają ducha tego prawa?

- ❌ Kiedy możliwe jest stwierdzenie nieważności decyzji administracyjnej wydanej w PRL? Instytucja nieważności decyzji administracyjnych umożliwia naprawianie krzywd wyrządzonych rażąco bezprawnymi rozstrzygnięciami władz w PRL. Ale przepisy są nieprecyzyjne i przez to są źródłem wielu kłopotów, choćby w sprawach repywatyzacyjnych.
- ❌ Rodziny poległych i zamordowanych w walkach o niepodległość Polski nie mają prawa do odszkodowania, jeśli miejsce zgonu osoby bliskiej znajduje się dziś poza granicami Rzeczypospolitej.

ARTYKUŁ 77 UST. 2 – PRAWO DO DROGI SĄDOWEJ

Strona 66

USTAWA NIE MOŻE NIKOMU ZAMYKAĆ DROGI SĄDOWEJ DOCHODZENIA NARUSZONYCH WOLNOŚCI LUB PRAW.

Co to znaczy?

Regulacja ta gwarantuje drogę sądową nie tylko w sprawach o roszczenia odszkodowawcze wobec władzy publicznej, ale również gwarantuje drogę sądową w orzekaniu o wszelkich przypadkach naruszenia praw i wolności.

Są jednak przypadki, kiedy tego prawa nie mamy. Np.:

 w sprawie o nakazanie dłużnikowi opuszczenia i opróżnienia tymczasowego pomieszczenia dopuszczalna jest droga sądową.

 w sprawach dotyczących referendum (ogólnokrajowego i lokalnego).

ARTYKUŁ 78 – PRAWO DO DWÓCH INSTANCJI

KAŻDA ZE STRON MA PRAWO DO ZASKARŻENIA ORZECZEŃ I DECYZJI WYDANYCH W PIERWSZEJ INSTANCJI. WYJĄTKI OD TEJ ZASADY ORAZ TRYB ZASKARŻANIA OKREŚLA USTAWA.

Strona 67

Co to znaczy?

Konstytucja gwarantuje stronom prawo do zaskarżania orzeczeń i decyzji wydanych w pierwszej instancji. Jak orzekł Trybunał Konstytucyjny, organ rozpoznający środek zaskarżenia powinien mieć możliwość merytorycznej oceny prawidłowości rozstrzygnięcia w sprawie. „Konstytucyjne prawo zaskarżania orzeczeń i decyzji wydanych w pierwszej instancji stanowi bardzo istotny czynnik urzeczywistniania tzw. sprawiedliwości proceduralnej.

Czy to możliwe, by to prawo nie było realizowane?

 Do Rzecznika zwrócił się producent żywności, któremu inspekcja jakości handlowej (JHARS) wymierzyła karę pieniężną. Przedsiębiorca odwołał się, jednak Główny Inspektor JHARS stwierdził, że odwołanie jest niedopuszczalne.

 Na środek przymusu bezpośredniego zastosowany przez funkcjonariusza straży miejskiej, zażalenie przysługuje, natomiast na te zastosowane przez funkcjonariusza Centralnego Biura Antykorupcyjnego już nie. W 2017 r. Trybunał Konstytucyjny nie zajął się jednak wnioskiem RPO ze stycznia 2016 r. w sprawie przepisów szeregu ustaw, które nie przewidują możliwości złożenia zażalenia na zastosowanie środków przymusu bezpośredniego oraz broni palnej.

ARTYKUŁ 79 UST. 1 – PRAWO DO SKARGI KONSTYTUCYJNEJ

Strona 68

KAŻDY, CZYJE KONSTYTUCYJNE WOLNOŚCI LUB PRAWA ZOSTAŁY NARUSZONE, MA PRAWO, NA ZASADACH OKREŚLONYCH W USTAWIE, WNIĘŚĆ SKARGĘ DO TRYBUNAŁU KONSTYTUCYJNEGO W SPRAWIE ZGODNOŚCI Z KONSTYTUCJĄ USTAWY LUB INNEGO AKTU NORMATYWNEGO, NA PODSTAWIE KTÓREGO SĄD LUB ORGAN ADMINISTRACJI PUBLICZNEJ ORZEKŁ OSTATECZNIE O JEGO WOLNOŚCIACH LUB PRAWACH ALBO O JEGO OBOWIĄZKACH OKREŚLONYCH W KONSTYTUCJI.

Co to znaczy?

Komentatorzy zauważają, że powszechna skarga konstytucyjna stanowi filar demokratycznego państwa prawnego. Sankcje w postaci orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego powinny być stosowane wówczas, kiedy organ stanowiący prawo, w tym i parlament, zlekceważył konstytucyjne prawo jednostki. Trzeba pamiętać, że wniesienie skargi konstytucyjnej jest możliwe tylko w przypadku, gdy orzeczenie sądu lub decyzja organu administracji była ostateczna.

O konsekwencjach zmian w funkcjonowaniu Trybunału Konstytucyjnego dla obywateli – patrz **art. 45 Konstytucji (Prawo do sądu)**.

ARTYKUŁ 80 – PRAWO WYSTĄPIENIA DO RPO

KAŻDY MA PRAWO WYSTĄPIENIA, NA ZASADACH OKREŚLONYCH W USTAWIE, DO RZECZNIKA PRAW OBYWATELSKICH Z WNIOSEM O POMOC W OCHRONIE SWOICH WOLNOŚCI LUB PRAW NARUSZONYCH PRZEZ ORGANY WŁADZY PUBLICZNEJ.

Strona 69

Co to znaczy?

Do Rzecznika może zwrócić się obywatel polski, cudzoziemiec znajdujący się pod władzą Rzeczypospolitej Polskiej, osoba prawna, organizacja obywateli lub inna jednostka organizacyjna, jeśli może być podmiotem praw i obowiązków.

Rzecznik może podjąć przewidziane prawem czynności na wniosek obywateli i ich organizacji, organów samorządowych, a także z własnej inicjatywy na podstawie wyników analizy obowiązujących przepisów prawnych, przeprowadzonej kontroli, informacji uzyskanej za pośrednictwem środków masowego przekazu itp.

W 2017 r. do Rzecznika Praw Obywatelskich wpłynęło **52 836** pism.

INNE STANDARDY NORMATYWNE

ZAPISANE W KONSTYTUCJI

Strona 70

ARTYKUŁ 2 – ZASADA PRAWORZĄDNOŚCI

RZECZPOSPOLITA POLSKA JEST DEMOKRATYCZNYM PAŃSTWEM PRAWNYM,
URZECZYWISTNIAJĄCYM ZASADY SPRAWIEDLIWOŚCI SPOŁECZNEJ.

Co to znaczy?

Oznacza ona, że państwo ma być rządzone prawem, prawo stoi ponad państwem (przedstawicielami władzy), ma być wytyczną działania dla władz i dla społeczeństwa. Zasada ta ma również zabezpieczać wpływ obywateli na władzę państwową i ich udział w podejmowaniu decyzji państwowych.

Nieodzownym elementem zasady demokratycznego państwa prawnego pozostają reguły stanowienia prawa, określane czasem jako zasady przyzwoitej legislacji. Należy tutaj wymienić m.in.:

- zasadę niedziałania prawa wstecz (lex retro non agit),
- zasadę ochrony praw słusznie nabytych,
- zasadę ochrony interesów w toku,
- nakaz zachowania odpowiedniego okresu dostosowawczego przy wprowadzaniu nowych norm prawnych w życie (vacatio legis),
- zasadę pewności (określoności) prawa, nakazującą formułowanie przepisów prawa w sposób jasny.

✓ Przepisy przewidujące obowiązek poniesienia opłaty za wymianę prawa jazdy z powodu zmiany danych wynikającej z działań organów władzy publicznej naruszyły zawartą w art. 2 Konstytucji zasadę zaufania obywateli do państwa i prawa. Tak stwierdził Trybunał Konstytucyjny po rozpoznaniu wniosku Rzecznika.

ARTYKUŁ 11 – WOLNOŚĆ TWORZENIA I DZIAŁANIA PARTII POLITYCZNYCH

1 RZECZPOSPOLITA POLSKA ZAPEWNIĄ WOLNOŚĆ TWORZENIA I DZIAŁANIA PARTII POLITYCZNYCH. PARTIE POLITYCZNE ZRZESZAJĄ NA ZASADACH DOBROWOLNOŚCI I RÓWNOŚCI OBYWATELI POLSKICH W CELU WPŁYWANIA METODAMI DEMOKRATYCZNYMI NA KSZTAŁTOWANIE POLITYKI PAŃSTWA.

2. FINANSOWANIE PARTII POLITYCZNYCH JEST JAWNE.

Co to znaczy?

Celem partii politycznych jest demokratyczny udział w rządzeniu lub przynajmniej pośredni wpływ na władzę. Żeby pluralizm polityczny mógł funkcjonować prawidłowo, niezbędne jest istnienie pewnych sprzyjających warunków prawnych, społecznych i politycznych. Przede wszystkim konieczne jest istnienie wolnych i obiektywnych środków masowego przekazu (wolne media), wolne wybory, odpowiednie zasady finansowania działalności politycznej.

 Rzecznik zgłosił udział w postępowaniu przed Trybunałem Konstytucyjnym w sprawie obowiązku odrzucenia przez PKW sprawozdania finansowego partii politycznej, jeśli gromadziła pieniądze lub płaciła na kampanię z pominięciem Funduszu Wyborczego, niezależnie od okoliczności, przyczyn i skali naruszeń.

W ocenie Rzecznika wszelkie rozwiązania, które mogą wpłynąć na funkcjonowanie partii politycznych, powinny być skonstruowane z namysłem. Tymczasem, na podstawie obecnie obowiązujących przepisów ustawy o partiach politycznych, Państwowa Komisja Wyborcza ma obowiązek przyjąć lub odrzucić sprawozdanie, bez możliwości oceny charakteru i skali naruszeń.

ARTYKUŁ 15 – DECENTRALIZACJA WŁADZY PUBLICZNEJ

Strona 72

1 USTRÓJ TERYTORIALNY RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ ZAPEWNI DECENTRALIZACJĘ WŁADZY PUBLICZNEJ.

2. ZASADNICZY PODZIAŁ TERYTORIALNY PAŃSTWA UWZGLĘDNIAJĄCY WIĘZI SPOŁECZNE, GOSPODARCZE LUB KULTUROWE I ZAPEWNIAJĄCY JEDNOSTKOM TERYTORIALNYM ZDOLNOŚĆ WYKONYWANIA ZADAŃ PUBLICZNYCH OKREŚLA USTAWA.

Co to znaczy?

Zasada decentralizacji wyraża ideę, by władza była jak najbliżej obywatela. Jej najważniejszym aspektem jest decentralizacja poprzez samorząd lokalny.

 1 stycznia 2017 r., jak wspomniano wyżej (patrz art. 35 Konstytucji) do Opola zostały przyłączone obszary czterech sąsiednich gmin. Sprawa ta pokazała także istotne wady ustawowej procedury zmian w podziale terytorialnym państwa. Rada Ministrów zmieniła bowiem granice przy zdecydowanym sprzeciwie mieszkańców obszarów przyłączanych do Opola.

 Gmina Ostrowice (woj. zachodniopomorskie) znajduje się w katastrofalnej sytuacji finansowej (od końca 2016 r. rolę jej organów pełni rządowy komisarz). Ale jeśli – jak planuje rząd – zostanie zniesiona, a jej tereny przyłączone do gminy Drawsko Pomorskie, ta ostatnia przejmie liczące kilkadziesiąt milionów złotych zadłużenie. W ten sposób sama znajdzie się w trudnej sytuacji, oznaczającej – w najlepszym razie – zamrożenie na kilka lat lokalnych inwestycji.

ARTYKUŁ 22 – WOLNOŚĆ DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ

OGRANICZENIE WOLNOŚCI DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ
JEST DOPUSZCZALNE TYLKO W DRODZE USTAWY I TYLKO ZE
WZGLĘDU NA WAŻNY INTERES PUBLICZNY.

Co to znaczy?

Co do zasady Konstytucja gwarantuje wolność działalności gospodarczej – jest to jedna z podstaw naszego ustroju.

A jaka jest praktyka?

 Prawa przedsiębiorców stanowią ważny element działalności Rzecznika. Każdego roku do jego Biura wpływa około 2500-3000 skarg od podmiotów prowadzących działalność gospodarczą.

 Rzecznik powziął informacje o obawach polskich żeglarzy i właścicieli portów związanych z projektem ustawy Prawo wodne. Podstawowym zarzutem była zbyt duża wysokość maksymalnej stawki opłat za użytkowanie gruntu pokrytego wodami (art. 260 i 261 projektu).

 Czy przepisy, które nie pozwalają zaskarżyć decyzji w sprawie środków unijnych, gdy suma na dany cel została już rozdysponowana, są zgodne z Konstytucją?

ARTYKUŁ 217 – ZASADY NAKŁADANIA PODATKÓW

Strona 74

NAKŁADANIE PODATKÓW, INNYCH DANIN PUBLICZNYCH, OKREŚLANIE PODMIOTÓW, PRZEDMIOTÓW OPODATKOWANIA I STAWEK PODATKOWYCH, A TAKŻE ZASAD PRYZYNAWANIA ULG I UMORZEŃ ORAZ KATEGORII PODMIOTÓW ZWOLNIONYCH OD PODATKÓW NASTĘPUJE W DRODZE USTAWY.

Co to znaczy?

Ten artykuł uniemożliwia nakładanie podatków i danin publicznych, ustalania stawek podatkowych, zasad przyznawania ulg i umorzeń, jak również zwolnień od podatku w innej formie niż w drodze ustawy.

A jaka jest praktyka?

- ➖ Przepisy podatkowe zawierają masę nieścisłości – ostateczny zatem wymiar podatku nie zależy od ustawy, ale od decyzji urzędów skarbowych
- ➖ Niejasne są przepisy spadkowe
- ➖ Problemy dotyczą opodatkowania umorzeń – np. zaległego czynszu czy długu.
- ➖ Duże kłopoty mają osoby, które nabyły nieruchomość w latach 2007–2008, następnie ją sprzedały przed upływem pięciu lat i nie dopełniły warunku formalnego w postaci złożenia oświadczenia o zameldowaniu w lokalu przez okres co najmniej 12 miesięcy.
- ➖ Polscy podatnicy pracujący za granicą boją się, że będą musieli złożyć zeznanie podatkowe, nawet jeżeli w Polsce nie uzyskają dochodów.

